

**Delaktighet för personer
med funktionsnedsättning**

2014

Funktionshinderombudsmannens (FO)
årsrapport 2015 till Kommunstyrelsen

2014
2 (56)

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2014
Funktionshinderombudsmannens Årsrapport 2015
till Kommunstyrelsen

Dnr: 151-605/2015
Utgivning: April 2015
Utgivare: Stockholms stad
Kontaktperson: Riitta-Leena Karlsson

Sammanfattning

Funktionshinderombudsmannens (FO) årsrapport avseende år 2014 är upplagd utifrån de funktionshinderspolitiska målen som är fastställda i Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016¹ med fokus på mänskliga rättigheter. Programmet har lett till ökat ansvarstagande vid skapandet av tillgänglighet. Det sker en positiv utveckling inom verksamhetsområdena fritid, idrott och kultur. Flera nämnder och styrelser skapar möjligheter till sommarjobb, praktikplatser och arbete för personer med funktionsnedsättning. Staden är på god väg men mycket återstår i skapandet av en tillgänglig stad för alla.

Program för delaktighet behöver utvärderas och de funktionshinderspolitiska målen behöver revideras så snart de nationella målen, som ska gälla från år 2017, är fastställda.

Staden behöver utveckla uppföljningen av de funktionshinderspolitiska målen speciellt när det gäller tillgänglighetsfrågor.

Behovet av kunskap om otillgänglighet som diskrimineringsgrund behöver tillgodoses inom staden. Tillgänglighetsinformation utifrån modellen där varje verksamhet ansvarar för aktuell information om tillgänglighetsaspekter på sin webbplats behöver lanseras för stadens verksamheter och även externt.

Bristen på bostäder är den största utmaningen inom stöd- och service till personer med funktionsnedsättning. Utbyggnad av särskilda boendeformer med olika servicenivåer och för olika ålderskategorier behöver öka för att nuvarande och kommande behov ska kunna tillgodoses.

Ett nationellt funktionshinderspolitiskt mål inom socialpolitiken är att öka kunskapen om de beviljade insatsernas nytta. Omsättningen av handläggare inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning behöver minska för att kvalitet både i handläggning och i uppföljning av insatser ska kunna säkerställas.

Staden är ålagd att samverka med brukarorganisationer. Organisationen för stadens råd för funktionshindersfrågor behöver utredas i syfte att uppnå mer effektiva former för brukarinflytande med bred representation bl.a. utifrån etnicitet och ålder.

¹ Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016 (KF juni 2011)

Innehåll

Sammanfattning	3
Program för delaktighet	5
1. Alla nämnder och styrelser har ett ansvar	5
2. Fokus på mänskliga rättigheter och antidiskriminering	6
3. Samråd med funktionshindersorganisationer	8
Stadens funktionshinderspolitiska mål	11
1. Fysisk tillgänglighet	11
<i>Målet - En tillgänglig stad</i>	11
<i>Bort med "enkelt avhjälpna hinder"</i>	12
<i>Tillgänglighet till inne- och utemiljöer</i>	13
<i>Tillgänglig turism – ett utvecklingsområde</i>	15
<i>Beskrivning av tillgängligheten – en ny modell</i>	16
2. Tillgänglig information och kommunikation	17
<i>Stadens webb www.stockholm.se</i>	18
<i>Kommunikation till medborgaren/allmänheten</i>	20
3. Kunskap/kompetens och bra bemötande	21
4. Utbildning för alla	23
<i>Tillgänglighetsarbete i stadens skolor</i>	23
<i>Elever i behov av särskilt stöd</i>	24
5. Tillgänglig arbetsmarknad	26
<i>Staden som arbetsgivare</i>	26
<i>Stöd i övergång till arbetslivet</i>	27
6. Fungerande bostad	30
<i>Bostäder i ordinarie bostadsbestånd</i>	30
<i>Utbyggnad motsvarar inte aktuella behov</i>	32
7. Tillgänglig och meningsfull fritid	35
<i>Kultur, idrott och fritidsverksamhet i samverkan</i>	35
Stöd och service – en förutsättning för delaktighet	39
1. Valfrihetssystemet	39
2. Stöd och service i vardagen	41
3. Utveckling av stödet inom socialpsykiatri	42
4. Anhörigstöd behöver utvecklas	44
5. Myndighetsutövning och verkställighet	44
6. Uppföljning av insatsernas nytta	46
7. Barnperspektivet i fokus	47
8. Våld och utsatthet	50
9. Behov av samverkan internt och externt	51
FO:s verksamhet år 2014	53
Instruktion för funktionshinderombudsman (FO)	55

Program för delaktighet

1. Alla nämnder och styrelser har ett ansvar

Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016² antogs av kommunfullmäktige i juni 2011. Vägledande för programmet är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning³, de nationella inriktningsmålen och strategin⁴ för funktionshinderpolitiken⁵ samt stadens Vision 2030⁶. Både de nationella målen och stadens program gäller t.o.m. år 2016 vilket innebär att programmet behöver utvärderas och revideras inför år 2017.

Sju prioriterade mål med tre aktiviteter per mål

Programmet anger sju prioriterade mål för stadens funktionshinderspolitiska arbete och är ett styrdokument för alla stadens nämnder och bolagsstyrelser. Inom samtliga mål anges även indikatorer som ska mätas.

Stadens budget för år 2014 var tydlig med att programmets mål ska följas upp med tre aktiviteter per berörd mål inom respektive nämnd och styrelse. Därutöver gavs en mängd uppdrag med koppling till de funktionshinderspolitiska målen.

Uppföljning

Uppföljning av uppfyllelsen av de funktionshinderspolitiska målen sker i anslutning till ordinarie verksamhetsuppföljning med stöd av det integrerade ledningssystemet (ILS). Vid årsskiftet 2013/2014 och 2014/2015 fanns sammanlagt cirka 350 aktiviteter registrerade i ILS-webben med hänvisning till Program för delaktighet.

Uppföljningssystemet ger inte en tydlig bild av hur många av aktiviteterna totalt avser de funktionshinderspolitiska målen då hänvisning går att avläsa enbart från delar av verksamheter.

Nämndernas redovisade aktiviteter handlade i huvudsak om fysisk tillgänglighet, tillgång till fritid/ idrott/ kultur, tillgänglig kommunikation och information samt arbetsmarknadsfrågor. Flera

² Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning (KF 2011)

³ FN-konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (SD 2008)

⁴ Regeringens strategi: ”En strategi för funktionshinderpolitiken 2011-2016”

⁵ Regeringens skrivelse 2009/10:166: ”Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt”

⁶ Stockholms stads Vision 2030 (KF 2007)

nämnder och styrelser redovisade aktiviteter kring kompetensutveckling och bemötandefrågor.

Flera av indikatorer saknar mätning av noll-värde och uppföljande mätningar för att kunna följas upp. Enkät som riktas till medborgarna, till stadens medarbetare mm behöver beakta frågor utifrån de funktionshinders-politiska målen och dess indikatorer.

Nationell uppföljning

Den tredje nationella uppföljningen 2014⁷ och konstaterar att funktionshinderspolitiken går åt rätt håll. Förutsättningarna för delaktighet har blivit något bättre inom flera områden men utvecklingen går mycket långsamt för att de nationella inriktnings- och delmål som ska kunna uppnås 2016. Kommuner som använder FN-konventionen eller som har mätbara mål är enligt MFD mer framgångsrika än andra i arbetet med att öka tillgängligheten och delaktigheten för personer med funktionsnedsättning.

Stockholms placering i den nationella jämförelsen 2014:

Verksamhetsområde/ Placering/ Antalet svar/ Svarsfrekvens

- Idrott: Stockholm 8:a av 188 svarande kommuner (65 %)
- Arb. marknad: (Inget svar) 171 svarande kommuner (59 %)
- Fysisk tillgänglighet: Stockholm 56:a av 171 svarande kommuner (59 %)
- Kultur: Stockholm 7:a av 188 svarande kommuner (65 %)
- Utbildning: (Inget svar) 153 svarande kommuner (53 %)
- Transport: Stockholms län 9:a av 18 svarande regionala kollektivtrafikmyndigheter (86 %)

Nya enkäter har besvarats av kommunerna inför nästa redovisning i maj 2015. Samtliga enkäter är nu besvarade av Stockholms stads berörda förvaltningar. Förvaltningarna har dock ifrågasatt relevansen i en del av enkätfrågorna samt i viss mån ifrågasatt ifall enkätstudien kan ge rättvisande bild i nationella jämförelser mellan stora och små kommuner.

2. Fokus på mänskliga rättigheter och antidiskriminering

Stadens program för delaktighet anger att arbetet med de funktionshinderspolitiska målen ska utgå ifrån mänskliga rättigheter

⁷ Hur är läget 2013? Rapport av MFD Myndigheten för delaktighet (MFD) f.d. Handisam har genomför www.kollalaget.mdf.se

i linje med FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Fokus på mänskliga rättigheter

SKL och regeringen genomför en treårig satsning för att stärka arbetet med mänskliga rättigheter på kommunal och regional nivå. Överenskommelsen⁸ syftar till att stärka respekten för, och öka kunskapen om, hur mänskliga rättigheter kan omsättas i praktiken. Genom överenskommelsen mellan SKL och regeringen görs extra satsning för att höja kunskapen, ta fram goda exempel och stärka arbetet med mänskliga rättigheter på lokal och regional nivå.

Den kartläggning av arbetet med mänskliga rättigheter i kommuner, landsting och regioner som genomförts under hösten 2014⁹ I steg två ska resultatet av kartläggningen leda till en handlingsplan för hur arbetet ska bedrivas under perioden juni 2015 – juni 2017. Handlingsplanen ska omfatta: 1) insatser för utbildning och kompetensutveckling 2) kunskaps- och metodutveckling samt 3) erfarenhetsutbyte dialog och samarbete med olika aktörer.

Stadsledningskontoret har från år 2015 en ny organisation med en avdelning för demokrati- och mänskliga rättighetsfrågor, inklusive rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Ett Råd för mänskliga rättigheter kommer att inrättas under år 2015.

Program för delaktighet lyfter fram behovet av ett förhållningssätt där man beaktar de olika diskrimineringsgrunderna och uppmärksammar situationen för flickor/kvinnor med funktionsnedsättning. Det behövs mer statistik och fakta om förhållanden utifrån olika diskrimineringsgrunder för att kunna analysera situationen och vidta nödvändiga åtgärder.

Åtgärder mot diskriminering

Ändringar i diskrimineringslagen¹⁰ från 1 januari 2015 innebär att otillgänglighet är en diskrimineringsgrund med vissa undantag.

Bristande tillgänglighet avser att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning. Åtgärder som avses ska vara skäliga utifrån krav på tillgänglighet i lag och

⁸ Överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting om att stärka arbetet med mänskliga rättigheter på kommunal nivå (Regeringen 14/2289/DISK)

⁹ Mänskliga rättigheter i kommuner, regioner och landsting. Kartläggning av arbetet med mänskliga rättigheter samt önskemål om stöd i detta arbete (2014 SKL)

¹⁰ Diskrimineringslag 2008:567

annan författning och med hänsyn till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna. Varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt andra omständigheter av betydelse vägs in i skälighetsbedömningen för den aktuella åtgärden.

Stadens nämnder och bolagsstyrelser och dess förvaltningar behöver ökad kunskap om FN-konventionen samt om diskrimineringslagen.

3. Samråd med funktionshindersorganisationer

Enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Sveriges nationella funktionshinderspolitiska mål är staden ålagd att samverka med brukarorganisationer.

Stadens 27 FH-råd

Instruktioner för Råd för funktionshindersfrågor (FH-råd) fastställdes år 2004¹¹. Enligt instruktionen ska samtliga av stadens nämnder och styrelser ha koppling till ett råd. Under år 2014 fanns totalt 27 FH-råd i staden. I anslutning till beslutet om stadens funktionshinderspolitiska mål beslutades att FH-råd skulle få en framlyft position bl.a. i anslutning till verksamhetsplanering. Ledamöter i stadens FH-råd anser att allt fler nämnder och styrelser, jämfört med tidigare år, har haft samråd med sina FH-råd.

Utbildningsinsatser för rådets ledamöter

Åren 2013 och 2014 avsattes särskilda medel för utbildningsinsatser för rådets ledamöter. Nio utbildningstillfällen ordnades år 2013 samt ytterligare tre tillfällen år 2014. Utbildningarna genomfördes av HSO Stockholms stad i samarbete med organisationerna DHR och SRF samt med FO. Deltagandet var i genomsnitt 30 personer per tillfälle under år 2013 och uppgick till ett 60-tal deltagare per tillfälle år 2014.

Arvodering av FH-rådets ledamöter

Frågor kring arvoderingsreglerna är en återkommande fråga i stadens FH-råd. SKL ger rekommendationer¹² i frågan och

¹¹ Nya instruktioner för stadens handikappråd och Mandatperiodens längd för handikappråden (KF 2004 Dnr 326-2264/2003, 012-1472/2002)

¹² Sveriges Kommuner och Landstings cirkulär ”Ersättning vid deltagande i sammanträden med s.k. intressesammansatta organ” (1978-02-24)

Stockholms stad har valt att ge sammanträdesarvode till ledamöter i råd för funktionshinderfrågor och pensionärsråd. Enligt reglemente ska också ekonomiska resurser ställas till rådets förfogande för utbildning och information¹³. Inga nya beslut om arvoderingsregler har tagits efter utredningarna¹⁴ som genomförts av både KF/KS kansli och stadsledningskontoret.

Ledamöters erfarenheter från mandatperioden 2010-2014

Ledamöter i stadens FH-råd har redogjort för sina erfarenheter från mandatperioden 2010-2014 i en enkätundersökning som genomfördes av HSO Stockholms stad hösten 2014¹⁵. Totalt 78 ledamöter (62 %) av de 125 svarade på enkäten. Ledamöternas medelålder var 63 år (medianen 67 år).

- Program för delaktighet har lett till mer positivt arbete 56 %
- Rådet har deltagit i formulering av aktiviteter i VP 63 %
- Politiker har gett respons på rådets frågor 50 %
- Tjänstemännen har gett respons på rådets frågor 88 %
- Rådets arbete har gett resultat 50 %
- Rådet har deltagit i beredningar och utredningar 60 %
- Rådet har varit rådgivande vid upphandlingar 35 %
- Lokaler och möteshandlingar har varit tillgängliga 92 %

Fyra utvecklingsområden lyfts fram för åren 2015-2018:

- Funktionshinderspolitiska diskussioner på längre sikt
- Förstärkt samarbete mellan råden och nämnder/styrelser
- Samordning vid parallell behandling av ärenden och mer av nätverksarbete råden emellan
- Mer specifik kunskap om den aktuella nämndens-/styrelsens ansvarsområde

Flera råd redogör för ett fördömligt samarbete med sina berörda nämnder och förvaltningar. Ett antal råd har dock varit kritiska till bristande dialog och att gemensamma möten med nämnden har uteblivit.

Socialnämndens FH-råd bevakar sedan år 2013 stora verksamhetsområden sedan äldrenämnden har lagt ner sitt FH-råd. Brukarorganisationerna är kritiska till ändringen då ärenden som rådet ska hantera är nu för många. Överförmyndarnämnden har till stora delar av den gångna mandatperioden uteblivit från samråd.

¹³ Kfs 2004:12, 2007:15, 2012:1, 2012:2

¹⁴ Utlåtanden 1996:288 och 2001:161

¹⁵ Enkätundersökning – Erfarenheter från mandatperioden (HSO Stockholms stad 2014)

FO har tagit emot kritiska synpunkter på brukarinflytandet i FH-råd från ett antal av stadens förvaltningar. Medelåldern i råden har varit hög och rådets sammansättning har inte gett stöd för bevakning av intressen för barn/unga, för personer i arbetsför ålder samt för personer med annan etnicitet än svensk. Förvaltningarna har framfört kritik även på bristande fokus och bristande kompetens hos rådet när det gäller den aktuella nämndens/verksamhetens frågor. En del råd har svårigheter med att rekrytera ledamöter från brukarorganisationer. Kompetens hos ordförandefunktionen är avgörande för rådets funktion.

För att åstadkomma en välfungerande organisation för brukarinflytande med bred representation och effektiva arbetsformer krävs att FH-rådets organisation och ersättningsformer utreds.

Intresseorganisationer i Stockholm

Funktionshinderområdets intresseorganisationer finns på riksnivå, regionalt i länet samt på lokal kommunnivå. Stockholms stads samarbetspartners är i första hand följande tre organisationer:

- Förbundet för Delaktighet, Handlingskraft och Rörelsefrihet (DHR) Stockholmsavdelningen 678 medlemmar.
- Synskadades riksförbund (SRF) - Stockholms stad med 723 medlemmar.
- Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad, en paraplyorganisation för 29 lokala medlemsföreningar med totalt drygt 26 000 medlemmar.

Prioriterade frågor för HSO Stockholms stad är hälsa och livskvalitet, tillgänglighet och delaktighet, bostad, arbete och sysselsättning, skola och utbildning, kommunikationer, idrott, fritid och kultur samt trygghet och förebyggande av brott.

Prioriterade frågor för SRF Stockholms stad är e-tillgänglighet, personlig service (dvs. ledsagning, hemtjänst, syn- och hörselinstruktörsfrågor), skolfrågor samt trafik- och miljöfrågor.

Prioriterade frågor för DHR Stockholmsavdelningen är att arbeta för ett tillgängligt Stockholm och bedriva rättighetspolitisk verksamhet så att personer med nedsatt rörelseförmåga blir fullt jämställda, jämlika och delaktiga i samhället.

Stödet till den idéburna sektorn

Samverkan mellan Stockholms stad och den idéburna sektorn har skett enligt överenskommelsen som har antagits av

kommunfullmäktige. Socialnämnden beviljade 2014 verksamhets- och projektbidrag motsvarande 100,3 mnkr. Cirka 19 mnkr av dessa medel tilldelades föreningar och verksamheter som vänder sig till personer med funktionsnedsättning. År 2014 budgeterades 1 mnkr för ideella organisationernas intressepolitiska arbete.

FO:s synpunkter och förslag:

Program för delaktighet 2011-2016 behöver utvärderas och revideras inför år 2017. Revidering behöver inledas så snart de nationella målen som gäller från år 2017 är fastställda.

FH-rådets organisation och ersättningsformer behöver utredas i syfte att uppnå effektiva arbetsformer för brukarinflytande med bred representation bland annat utifrån ålder och etnicitet.

Stadens funktionshinderspolitiska mål

Stadens har ett övergripande funktionshinderspolitiskt mål: ” I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap”¹⁶. Detta mål preciseras i sju prioriterade funktionshinderspolitiska mål inom områdena fysisk tillgänglighet, kommunikation/information, kunskap och bemötande, utbildning, arbete, bostad samt fritid. I detta kapitel beskrivs det aktuella läget utifrån de sju målen.

1. Fysisk tillgänglighet

Stadens mål: Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stadsinne- och utemiljö

Målet - En tillgänglig stad

Staden har sedan millenniumskiftet haft målet att vara världens mest tillgängliga huvudstad. Enligt budget för år 2014 skulle Stockholm vara en tillgänglig stad i världsklass. Enkelt avhjälpna hinder skulle skyndsamt åtgärdas. Brister i tillgänglighet när det gäller utemiljön och i stadens fastigheter skulle avhjälpas. I planering av nya stadsdelar och nya byggnader för offentlig service

¹⁶ Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning (KF2011)

framfördes vikten av beaktandet av tillgänglighetsperspektivet. Tillgänglighet skulle innebära både fysisk tillgänglighet, tillgänglig kommunikation samt tillgång till delaktighet i samhället.

Enligt Plan- och bygglagen (PBL) och plan- och byggförordningen (PBF), ska nya byggnader vara tillgängliga och användbara för personer med rörelse- eller orienteringsnedsättningar. Stadens handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö¹⁷ behöver tillämpas inom stadens förvaltningar och bolag samt i stadens exploateringsavtal med andra byggherrar.

Förändringar i diskrimineringslagen från 1 januari 2015 innebär att bristande tillgänglighet (med vissa begränsningar) är en form av diskriminering.

Tillgänglighetsarbete - ett ansvar för alla

För att stadens fysiska tillgänglighetsmål ska uppnås krävs att alla verksamhetsområden tar sitt ansvar för tillgänglighetsfrågor. Budget år 2013 och 2014 uppgav att alla nämnder och styrelser ska se tillgänglighetsfrågorna som en naturlig del av den dagliga verksamheten och även utse en kontaktperson i tillgänglighetsfrågor. Kontaktpersoner i tillgänglighetsfrågor har dock icke blivit utsedda.

Medel för tillgänglighetsinvesteringar

År 2014 fanns en central medelreserv på 50 mnkr för tillgänglighetsinvesteringar. Medel har beviljats till två facknämnder och till 11 stadsdelsnämnder. I huvudsak har investeringar handlat om upprustning av lekparker, badplatser, trappor, parker, gångstråk, parkbänkar, ledstänger och kontrastmarkeringar. I budget för 2015 är den centrala medelreserven dubblerad till 100 mnkr.

Bort med ”enkelt avhjälpna hinder”

Kravet på att ta bort enkelt avhjälpna hinder i den fysiska miljön i lokaler dit allmänheten har tillträde (publika lokaler) samt på allmänna platser har funnits sedan år 2001. Föreskrifter och allmänna råd om avhjälpande av enkelt avhjälpna hinder¹⁸ har reviderats av Boverket under år 2013. Även material som kan vara stöd vid tillämpningen av bestämmelserna har framtagits.

¹⁷ Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö (Trafikk. 2008)

¹⁸ Boverkets föreskrifter om ändring i verkets föreskrifter och allmänna råd (2011:13) om avhjälpande av enkelt avhjälpna hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser (BFS 2013:9 HIN 3)

Trafikkontorets åtgärdsstrategi

Under 2014 tog trafikkontoret fram en strategi för hur arbetet med enkelt avhjälpna hinder ska bedrivas på trafikkontoret. Strategin syfte är att utifrån lagstiftningen konkretisera och tydliggöra vilka hinder som bedöms omfattas av trafikkontorets ansvar. Alla andra nämnder och styrelser är ansvarig för eliminering av hinder inom sina ansvarsområden. Strategin utgår ifrån principen att inga nya enkelt avhjälpna hinder ska skapas och att undanröja de befintliga.

Fastighetsägares ansvar

Tillgänglighetspakt bildades år 2012 mellan Stockholms stad och Fastighetsägarna Stockholm. Syftet var att i samarbete skapa en kraftsamling för att gemensamt förbättra tillgängligheten i och i anslutning till byggnader inom staden. Satsningen har inte gett några konkreta resultat. Tillkomsten av otillgänglighet som diskrimineringsgrund motiverar samarbete med fastighetsägarna.

Anmälningar till Stadsbyggnadskontoret

Stadsbyggnadskontoret har i uppgift att ta emot anmälningar om enkelt avhjälpna hindern om kan från år 2015 rapporteras via stadens webbplats som ”Anmälan”¹⁹ eller via ”Tyck till” applikationen i mobiltelefonen.

Tillgänglighet till inne- och utemiljöer

På trafikkontoret finns kompetens och erfarenhet i tillgänglighetsfrågor och man har utfört ombyggnader, utvecklingsarbeten och förbättringar under många år. Trafikkontorets ”tillgänglighetsgrupp” har ett extra ansvar för att driva och utveckla kontorets tillgänglighetsarbete både inom trafikplanering och kring anläggning. Gruppen har fungerat även som en resurs i stadsövergripande sammanhang såsom vid besvarandet av övergripande enkäter, utbildningsinsatser, studiebesök samt medverkat i arbetet med St Julian-utmärkelsen.

Arbetet har under år 2014 utgått ifrån att tillgänglighetsfrågorna bli en naturlig beståndsdel och ingå i den ordinarie verksamheten. Målet har varit att alla projekt ska inkludera tillgänglighetsåtgärder och budgetera för dem. Arbetet med att bygga om övergångsställen och gångpassager och utbyte av rämnadalar har fortsatt. Handledare i trappor har kompletterats och infällning av släta ytor i ojämn beläggning har fortsatt. Sänkning av kantsten vid s.k. handikapparkeringsplatser har

¹⁹ Anmälan om Enkelt avhjälpna hinder <http://www.stockholm.se/-/Om-webbplatsen/Alla-e-tjanster/?term=258963>

också genomförts. Därutöver åtgärdas hinder i samband med att medborgare hör av sig gällande brister i tillgängligheten.

Offentliga toaletter

Stadens broschyr ”Offentliga toaletter” ger adresser och öppettider till 223 offentliga toaletter i Stockholm. Ungefär 80 procent av toaletterna är anpassade för personer med rörelsenedsättningar och 40 procent för personer med inkontinensproblem. Information om detta framgår i guiden. Där toalett för allmänheten finns ska minst en toalett kunna användas av personer med rullstol för begränsad utomhusanvändning.²⁰ En toalett bör vara minst 2,2 x 2,2 meter stor med dörrpassagemått på minst 0,90 meter.²¹ Det är viktigt att upphandling av nya offentliga toaletter håller fast vid dessa krav.

Ledar-, signal- och servicehunden ska välkomnas

Både kommunala verksamheter och kultur- och näringslivets lokaler såsom restauranger behöver förbättra ledar-, signal- och servicehundförarnas tillträde till offentliga lokaler och allmänna platser. Det finns fortsatt brist på kunskap om gällande regelverk och överenskommelser kring dessa hundars rätt att närvara i offentliga lokaler/ sammanhang tillsammans med sin förare.

Kollektivtrafikens tillgänglighet

Staden har samarbetat med aktörer inom kollektivtrafiken utifrån stadens ansvar för t.ex. busshållplatser. Utrustning av perronger och hållplatser, kontrastmarkeringar vid busshållplatser, höjning av kantsten och nya ledstråk vid hållplatser, utrop både på hållplatser och i fordon är åtgärder som underlättar t.ex. för personer med synskador och med kognitiva svårigheter.

Personer med synskada får allt oftare avslag på sin ansökan om färdtjänst med motivering där man hänvisar till tillgänglig kollektivtrafik. Detta har påtalats av både Landstingets Syncentraler och SRF. Behovet av färdtjänstresor minskar efter kollektivtrafikens anpassningar men för en del kvarstår svårigheten att orientera sig/förflytta sig till och från allmänna kommunikationer.

Vallokalerna tillgänglighet 2014

Ändringar i vallagen²² innebär att kommunerna inte längre kan ansöka om dispens hos länsstyrelsen för att kunna använda otillgängliga vallokaler. MDF har producerat en checklista²³ som stöd till kommunerna i arbetet att göra valen tillgängliga.

²⁰ BFS 2011:5, ALM 2 6 §

²¹ BBR – Boverkets Byggregler

²² Vallagen (SFS 2005:837)

²³ Checklista – För tillgängliga vallokaler Handisam Serie: A 2014:3

Valnämndens kansli har besökt samtliga lokala FH-råd i stadsdelarna samt även Kommunstyrelsens råd inför valåret 2014. Lokaler som har används vid val är mestadels kommunala lokaler såsom skolor och bibliotek. Av total 143 byggnader som användes på valdagarna har det skrivits kommentarer angående 25 lokaler delvis ur rörelsehinderaspekter samt några kommentar kring belysning. Därutöver förekommer kommentarer om skyltning både inne och utanför lokalen. Ledsagning som erbjudits vid valen år 2014 har utnyttjats av cirka 100 personer för en kostnad på cirka 60 000 kr.

Tillgänglig turism – ett utvecklingsområde

Tävlingen City Access Award utser årligen den mest tillgängliga staden i Europa. Vinnare i tävlingen år 2014 blev Borås stad och år 2013 Göteborgs stad. År 2012 vanns priset av Berlin med Stockholm och Nantes på delad andraplats. Internationell uppmärksamhet leder till allt fler internationella besök. Frågor som intresserat mest i kontakter med FO är:

- Arbetsätt utifrån FN-konventionen och utifrån stadens funktionshinderspolitiska mål
- Skapandet av fysisk tillgänglighet
- Utbud av stöd och service
- Erfarenheter från avveckling av institutioner

Det finns ett europeiskt nätverk för tillgänglig turism ENAT²⁴ och det finns initiativ kring pakt för tillgänglig turism bland städer runt Östersjön med fokus på kryssningsturism. Stockholm var 2013-2014 objekt för en fallstudie angående tillgänglig turism som omfattade städer i 26 EU-länder²⁵.

Allt fler städer i Europa skapar webbplatser som informerar om tillgänglig turism där man ger tips om tillgängliga besöksobjekt, transportmedel, ledsagning mm. Stockholm behöver marknadsföras som en turiststad för besökande med funktionsnedsättning. Insatser som krävs: 1) Staden via förvaltningarna fortsätter att arbeta med tillgänglighet inom sina ansvarsområden 2) Staden inkluderar tillgänglighet som ordinarie turistmarknadsföring 3) Stockholm Business Region i samverkan med turistnäringen särskilt arbetar för att etablera och lyfta fram service och tjänster för besökande med särskilda behov ²⁶

²⁴European Network for accessible Tourism ENAT www.accessibletourism.org

²⁵ Studie beställt av EU-kommissionen och generaldirektoratet för Näringsliv och Industri

²⁶ Rapport – Stockholm som tillgängligt turistmål (SLK 2014)

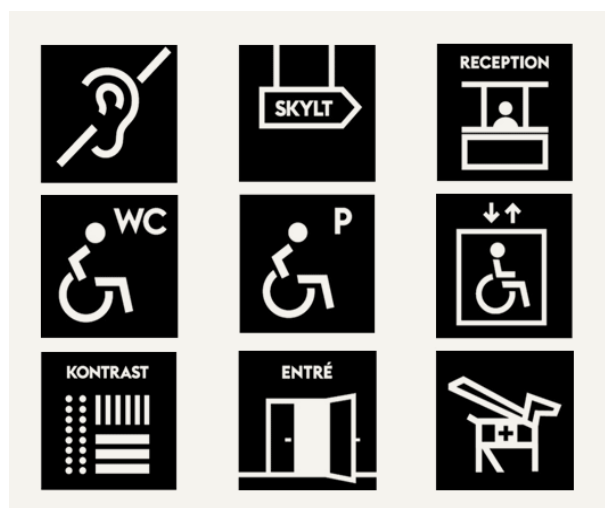
Beskrivning av tillgängligheten – en ny modell

Webbplatsen www.stockholm.se/tillganglig har avvecklats. Aktuell information har flyttats till relevanta platser på trafikkontorets webbplats. Viss information om tillgänglighetsfrågor finns fortsatt på www.stockholm.se/stjulian.

Särskilda tillgänglighetsplatser/kataloger har visat sig att bli inaktuella och kräva omfattande resurser för uppdatering. Stadsledningskontorets kommunikationsstab har med konsultstöd lett arbetet med att ta fram en gemensam modell för hur tillgängligheten i stadens lokaler ska kommuniceras. Målet är att verksamheterna själva presenterar aktuell information om tillgänglighet på sin hemsida. Under 2015 kommer information om tillgänglighet i stadens lokaler att presenteras i Jämför service. Uppgifterna om tillgänglighet presenteras tillsammans med all ordinarie verksamhetsinformation vilket ger en helhetsbild.

Tillgängligheten i lokalerna kommer att bedömas och presenteras enligt följande områden vilka kan med fördel användas som tillgänglighetsinformation t.ex. på affischer, broschyrer och mötesinbjudningar. Symboler för information om tillgänglighet ur nio viktiga aspekter:

1. Hörseltillgänglighet och hörselteknisk utrustning
2. Skyltning
3. Reception/Personlig service
4. Toaletternas tillgänglighet
5. Parkeringsförhållanden
6. Hissar
7. Kontrastmarkeringar
8. Entrén tillgänglighet
9. Tillträde för ledarhund/servicehund/signalhund

S:t Julian-priset till goda exempel

S:t Julian priset²⁷ utdelades för sjunde gången på den internationella funktionshinderdagen den 3 december 2014.

S:t Julianpriset är Stockholms stads pris för att uppmärksamma arbete som görs för att skapa ett tillgängligt och inkluderande samhälle. S:t Julian priset 2014 utlystes i följande fyra kategorier och juryn som bestod av Kommunsstyrelsens FH-råd utsåg följande vinnare:

- Fysisk tillgänglighet: Sofia Kyrka
- Information och kommunikation: Historiska muséet
- Arbetsmarknad: Tivoli Gröna Lund
- Delaktighet: Orienteatern

FO:s synpunkter och förslag:

Tillgänglighetsinformation utifrån modellen där varje verksamhet ansvarar för sin aktuella tillgänglighetsinformation behöver lanseras för stadens verksamheter och externt.

Staden behöver utveckla uppföljningen av de funktionshinderspolitiska målen speciellt när det gäller tillgänglighetsfrågor.

Stockholms stad behöver marknadsföra sig utifrån tillgänglig turism och i samverkan med turistnäringen etablera och lyfta fram service och tjänster för besökande med särskilda behov.

Kontaktpersoner i tillgänglighetsfrågor behöver utses på respektive förvaltning.

2. Tillgänglig information och kommunikation

Stadens mål: Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

Stadens kommunikationsprogram²⁸ 2012 – 2015 anger att målet för stadens kommunikation är en tillgänglig och tydlig kommunikation. Tillgänglig kommuninformation innefattar tillgängliga offentliga handlingar på önskade medier, tillgängliga möteslokaler och tillgängliga möteshandlingar. Kommunikation innefattar bland annat språk, textning, punktskrift, tillgängliga multimedier, lättläst

²⁷ St Julian-priset www.stockholm.se/stjulian

²⁸ Kommunikationsprogram för Stockholms stad 2012-2015 (Dnr 050-2895/2010)

och IT. Språk innefattar bland annat talade språk, svenskt teckenspråk och andra former av icke talade språk.

Stadens webb www.stockholm.se

Stockholm.se är utsedd till Sveriges bästa webbplats våren 2015²⁹. Webbplatsen hade cirka 17 miljoner besök under år 2014. Stockholmare använder stadens webbplatser för att utföra ärenden, få svar på frågor eller hitta kontaktuppgifter. Under 2014 har en central webbredaktion etablerats på Kontaktcenter. Redaktionen fungerar som ett tekniskt stöd till stadens huvudredaktörer och kan hjälpa förvaltningar med olika redaktörstjänster. För att säkra kvaliteten på webbplatser kommer alla ca 225 webbredaktörer att utbildas och certifieras år 2015.

E-tjänsternas tillgänglighet

E-tjänster ska vara användbara även för medborgare som är döva, har hörselskador, synskador eller kognitiva svårigheter. Kontaktcenter har i samråd med socialförvaltningen utrett behovet av tekniska hjälpmedel för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att kommunicera med staden. Det konstateras att kunskap och kompetens samt generella tekniska lösningar i staden är att föredra före särskild teknisk utrustning på Kontaktcenter. Det planeras en generell informationsinsats om e-ansökan och hur Kontaktcenter kan guida medborgaren genom stadens e-tjänst.

Projektet Socialtjänsten Online syftar till att utveckla socialtjänstens arbete på nätet. Stockholmare, barn, ungdomar och vuxna, kan chatta med socialtjänsten på nätet³⁰ som bemannas av Stockholm stads socialjour.

IT-support behövs för personer med synskador

SRF Stockholms stads egen medlemsundersökning³¹ från 2014 visar att webbplatser är en viktig informationskälla för personer med synskador. Sammanlagt 443 synskadade personer intervjuades i bland annat i användning av it-teknik:

- 94 % av synskadade i åldern 32-64 har dator och 72 % använder sig av hemsidor.
- 41 % av synskadade i åldern över 65 år har dator och 47 % använder sig av hemsidor.

²⁹ Tidningen Internet World, som utser årligen Sveriges 100 bästa webbplatser.

³⁰ www.stockholm.se/socialradgivning

³¹ Medlemsundersökning 2014 i SRF Stockholm (HANDU sept.2014)

SRF anser att många personer med synskador behöver stöd även vid själva hanteringen av e-tjänsten utöver stödet vid inloggning. En del behöver support med specialkompetens när det gäller användning av e-tjänsten i kombination med synhjälpmedel.

Tillgänglighet för personer med hörselskador

Landstinget ansvarar för tolkar inom området vardagstolkning till den som har en hörselskada, dövhet eller dövblindhet.

Vardagstolkning innebär tolkhjälp, till exempel vid läkarbesök, arbetsplatsträffar, föräldramöten, fritidsaktiviteter eller vid privat kontakt med myndigheter.

Staden ansvarar för teckentolkning i sina offentliga tjänster för medborgaren. En gemensam upphandling av teckenspråkstolkning i Stockholm stad ska genomföras år 2015 av serviceförvaltningen. Nästan hälften av staden teckenspråkiga tjänster köps av utbildningsförvaltningen. Staden har köpt teckentolkningstjänster för knappt 2 mnkr år 2014.

SDF³² efterfrågar tillgänglig information för döva som behöver hjälp i olika ärenden på grund av att svenskan inte är deras första språk. SDF uppger att det finns över 2000 döva teckenspråkiga personer i Stockholms län varav de flesta i Stockholms stad. Enligt SDF är behovet av vägledning för äldre döva stort. Kontaktcenter behöver överväga anställning av en teckenspråkskunnig handläggare som kan vid behov ge information på teckenspråk.

Flera nämnder har redovisat aktiviteter gällande hörselteknisk utrustning i allmänna lokaler samt åtgärdat brister utifrån genomförda inventeringar. Stadens bibliotek och kulturlokaler har fortlöpande installerat hörselteknik i sina lokaler. Kunskapen om behovet av hörselteknisk utrustning behöver fortsatt öka.

Framställning av material på önskat media

Inläsningstjänster avser produktion av handlingar/material på tillgängliga medier. Avtalet gällande inläsningstjänster mellan Iris Media och Stockholms stad (16 förvaltningar och stadsdelsnämnder) löpte ut i december 2014 och staden har beslutat sig för att inte göra någon ny samlad upphandling av denna tjänst. Framöver gäller således enskilda avtal och offertförfrågningar. Bibliotekets inläsningstjänst för privatpost och privata handlingar har stått för nästan alla jobb inom avtalet. Övriga beställare har varit Socialförvaltningen och Trafikkontoret.

³² Stockholms Dövas Förening - SDF

”På tal om Stockholm” är stadens egen taltidning för stockholmare med synnedsättning. Upphandling beträffande produktion av taltidningen ”På tal om Stockholm” ska genomföras under år 2015.

Alla nämnder och styrelser har skyldighet att producera information och handlingar på tillgängliga medier. Otillgänglighet är en diskrimineringsgrund avseende bl.a. kommunikation från år 2015. Kunskap om behovet av tillgängliga handlingar för stadens medborgare, utifrån individuella behov, behöver öka.

Kommuninformation till medborgaren/allmänheten

Kontaktcenter Stockholm

Kontaktcenter hanterar frågor och enklare ärenden inom förskola, skola, funktionshinderfrågor och äldreomsorg.

Under år 2014 hade Kontaktcenter Funktionsnedsättning totalt 17 082 ärenden. Lösningsgraden låg under året mellan 75-85%, vilket innebär att cirka 15-25 % av ärenden hänvisades till handläggning till berörd förvaltning. Ärenden till Kontaktcenter handlade i huvudsak om ansökan om insatser, verksamhetsinnehåll, regler/riktlinjer samt uppgifter om organisation.

1177 Vårdguiden och Forum Funktionshinder

Landstingets informationskanaler *1177 Vårdguiden* och *Forum Funktionshinder* innehåller omfattande information även om funktionshinderfrågor. Vårdguiden 1177 länkar även till respektive kommuns information om socialtjänsten.

FO:s synpunkter och förslag:

Medborgarundersökningar behöver mäta hur stor andel av personer med funktionsnedsättning kan inhämta information och kommunicera med staden via webb och e-tjänster.

Kunskapen om skyldigheten att framställa handlingar/material på önskad media behöver öka.

Kontaktcenter behöver överväga anställning av en teckenspråkskunnig handläggare som kan vid behov ge information på teckenspråk.

3. Kunskap/kompetens och bra bemötande

Stadens mål: Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne

Flera av stadens nämnder har år 2014 genomfört aktiviteter i form av personalutbildningar, seminarier och s.k. insiktsutbildningar för att öka kunskaper om levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning och tydliggöra betydelsen av tillgänglighet och bra service. Personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning har anlitats som föreläsare.

Kunskapskrav hos personalen

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd³³ bör personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS ha kunskap om grundläggande värden i form av övergripande mål i SoL och LSS samt kunskap om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och om FN:s konvention om barnets rättigheter. Allmänna råd innehåller rekommendationer om vilka kunskaper och förmågor motsvarande gymnasienivå som personalen bör ha oavsett insats och målgrupp. Därutöver kan finnas behov av fördjupade kunskaper i arbetsuppgifter med vissa målgrupper. Yrkeskrav har framtagits av Projekt Carpe.³⁴ Kraven formuleras i en modell med sex yrkeskrav samt en valideringsmetod för att bekräfta och erkänna varje medarbetares kompetens.

Adekvat yrkestitulatur

Den otidsenliga titeln som i dagsläget används i Stockholms stad är ”vårdare”. Verksamhetsansvariga inom Stockholms stad har visat intresse för byte av titulatur i likhet med genomförda och pågående ändringar i övriga landet. Aktuella titlar är stödassistent med gymnasiekompetens och stödpedagog med eftergymnasial- eller högskoleutbildning inom yrkesområdet. Förberedelser och nödvändiga beslut i modernisering av titlarna behövs inom Stockholms stad. Ändring till en tidsenlig kompetensrelaterad yrkestitulatur kan ha ideologisk betydelse och kan ha påverkan på framtida rekryteringsmöjligheter. Validering och

³³ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:2)

³⁴ EU-Projekt Carpe (1 jan 2009 - 30 juni 2012)

kompetensutvecklingsplaner med karriärmöjligheter kan få fler sökande att intressera sig för yrkesinriktade gymnasieutbildningar.

Samordnad kompetensutveckling i regionen

Socialstyrelsen vägledning om rätt kompetens³⁵ ger information och vägledning till arbetsgivare för den personal som ger stöd, service och omsorg till personer med funktionsnedsättning enligt SoL eller LSS. Att inventera behov och ta ansvar för att personalen har rätt kompetens är nyckelfrågor i denna vägledning.

Forum Carpe³⁶ är en kommungemensam funktion inom Stockholms län för verksamhets- och yrkesutveckling inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning inklusive socialpsykiatri. Målgruppen är personal inom myndighetsutövning och utförarverksamhet i både kommunal och privat verksamhet.

Forum Carpe har Stockholms stad som administratör och verksamheten kan pågå så länge länets kommuner anser att satsningen behövs. Samtliga länets kommuner har avtal om detta samarbete från år 2014. Forum Carpe har genomfört kompetensutveckling i form av uppdragsutbildning inom gymnasie- och högskola, föreläsningar, seminarier och erfarenhetsutbyten.

Forum Carpe har genom överenskommelsen mellan staten och Sveriges Kommuner och Landstinget (SKL) i uppdrag att arbeta med satsningen Evidensbaserad praktik³⁷ inom området stöd till personer med funktionsnedsättning.

De prioriterade områdena i satsningen är 1) förstärkt delaktighet och inflytande för barn och unga med funktionsnedsättning 2) förstärkt brukarmedverkan 3) initiera, genomföra och utveckla systematisk uppföljning. Arbetet under 2014 har fortsatt i linje med överenskommelsen från år 2013. Exempel på vad som sker inom satsningen är kompetensutveckling, dialoger, samverkan mellan kommunerna i länet och även nationellt. Kartläggning kring de prioriterade områdena pågår.

FO:s synpunkter och förslag:

Stockholm stad behöver förbereda och ta beslut om ny kompetensrelaterad yrkestitulatur inom funktionshinderområdet.

³⁵ Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning- Vägledning för arbetsgivare (Socialstyrelsen Artikelnummer: 2012-2-17)

³⁶ Forum Carpe www.forumcarpe.se

³⁷ Evidensbaserad praktik (EBP) för god kvalitet inom socialtjänsten

4. Utbildning för alla

Stadens mål: Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen

Utbildningsnämnden ansvarar för utbildningsfrågor förutom förskolor som är ett ansvar för stadsdelsnämnderna och vuxenutbildningen som tillhör arbetsmarknadsnämndens ansvar.

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning gäller för alla skolformer: förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola samt vuxenutbildning. Enligt Skollagen (2010:800) ska samtliga elever som inte har utvecklingsstörning gå i grundskolan och gymnasieskolan. Skolorna strävar efter att arbeta inkluderande med elevens bästa i fokus.

Tillgänglighetsarbete i stadens skolor

Valfriheten vid skolval begränsas för elever med funktionsnedsättning av bland annat otillgänglighet. Diskrimineringslagen från 1/1 2015 anger otillgänglighet som en ny diskrimineringsgrund. Skyldigheten att vidta åtgärder för tillgänglighet har utvidgats att omfatta samtliga skolformer samt mer än bara lokaler.

Enligt fastighetsbolaget SISAB AB arbetar man systematiskt med tillgänglighetsskapande åtgärder vid om-, till- och nybyggnation. Anpassningar beställs av utbildningsförvaltningen och tillgänglighetsskapande åtgärder vägs in även i samband med underhållsarbete. Fastighetsbolagets har tagit fram en planering som innebär att 15 projekt kommer att genomföras per år under en fyraårsperiod.

Funktionsprogrammet³⁸ för grundskola har bearbetats under 2013. Åtgärder för tillgänglighet ska bland annat beakta fysisk förflyttning samt aula och matsal med hörselslinga. Skollokalernas inriktning för åtgärdandet av enkelt avhjälpna hinder antogs redan år 2010 av utbildningsnämnden.

SISAB AB har utarbetat en projekteringsanvisning³⁹ till projektörer och entreprenörer. Syftet är att tillgodose tillgängligheten i sina skolor och förskolor. Fastighetsbolagets mål är att följa lagstiftning avseende tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Projekteringsanvisningen ska

³⁸ Funktionsprogram för grundskola (Utbildningsnämnden Dnr 13-007/82992013)

³⁹ Projektanvisning Tillgänglighet inom- och utomhus, för projektörer och entreprenörer

ligga till grund för projektering vid om- till- och nybyggnation vilket gäller även för entreprenörer som arbetar åt SISAB AB.

Tillgängliga skolgårdar

Utbildningsnämnden har under år 2014 tagit fram ett funktionsprogram för skolgårdar⁴⁰ för att tydliggöra beställningar av funktionskrav inklusive tillgänglighetskrav och utifrån aktuell forskning stärka elevens utveckling. Programmet bygger bl.a. på erfarenheter från inventeringen av 136 kommunala skolgårdar och beskriver kvalité och egenskaper som ska uppnås i ny-, om- och tillbyggnadsprojekt. Programmet kommer att prövas i ett pilotprojekt gällande sex skolgårdar. Skolgårdarnas tillgänglighet är en avgörande fråga för delaktighet för elever med funktionsnedsättning.

Elever i behov av särskilt stöd

Andel elever med funktionsnedsättning som når målen för respektive skolform kan inte följas då det saknas tillgång till motsvarande statistik.

Det viktiga planerings- och uppföljningsverktyg är åtgärdsprogrammet som utarbetas för en elev i behov av särskilt stöd. Det är rektorns ansvar att utreda om eleven har behov av stödet. Beviljandet av tilläggsbelopp sker efter ansökan utifrån individuell prövning och utifrån en beskrivning av insatserna. Vid förnyad ansökan efter max 12 månaders löptid krävs redovisning för hur tilläggsbeloppet har använts och med vilka resultat. I verksamhetsplanen för år 2014 budgeterades medel för tilläggsbelopp med 330 mnkr.

Varje särskild undervisningsgrupp (f.d. St Örjan) har organiserats inom en närliggande grundskola i s.k. centrala grupper med särskild inriktning (CSI). CSI-grupper är till för elever med allra största behov av särskilt stöd. Under år 2014 fanns totalt 16 grupper i 14 skolor. Antal grupper och inriktningar anpassas utifrån den kommunala grundskolans behov. Mobila team ger skolorna råd för att utveckla lärmiljöer då rektorer ansökt om CSI-grupper.

Kriterier för att kunna mäta kvalité i grundsärskolans lärandemiljö över tid har tagits fram under 2014 och ett verktyg för mätningen ska prövas i ett antal skolor under år 2015.

⁴⁰ Funktionskrav för skolgårdar Utbildningsförvaltning (Dnr 1.3.2-248/2015)

Riksgymnasiets (RgRh) i Skärholmen har i uppdrag att ge gymnasieutbildning för elever med omfattande rörelsehinder som kommer från hela landet. Skolinspektionen tillsyn hösten år 2012 påtalade kvalitetsbrister och utbildningsförvaltningen har tagit fram en plan för riksgymnasiets framtid både när det gäller lokalisering, inriktning och organisation. Arbetet med att flytta Riksgymnasiet för rörelsehindrade till S:t Eriks gymnasium fortsätter.

Elevhälsa

Ett reviderat kvalitetsprogram för elevhälsoarbetet med kvalitets- och ledningssystem har implementerats på utbildningsförvaltningen. Alla grundskolor har formulerat elevhälsoplaner/uppdrag. Kartläggning av elevhälsoteamen (EHT) visar att teamen och dess olika professioner inte har tydliga uppdrag och att förebyggande och hälsofrämjande arbetet behöver lyftas fram.

Stadsrevisionen har genomfört en granskning⁴¹ angående kränkande behandling i skolan utifrån skollagens krav och utifrån stadens mål. I granskningen används begrepp som förekommer och tillämpas i Skollagen och i Skolverkets allmänna råd; diskriminering, kränkande behandling och trakasserier. Dessa händelser förekommer, inte minst, kring elever med funktionsnedsättning.

Granskningen visar att de av Skolinspektionens framhållna brister från 2013 kvarstår. Detta gäller skolornas plan mot kränkande behandling och i rutiner för hur kränkande behandling ska anmälas till rektor och vidare till huvudmannen. Stadsrevisionens påtalar därutöver att utbildningsnämnden saknar rutiner och metoder för att upptäcka och förebygga nätkränkningar.

Uppföljningsansvaret för 16-19 åringar

Arbetsmarknadsnämnden har enligt Skollagen det kommunala uppföljningsansvaret av ungdomar, 16-19 år. Ett uppsökande arbete har effektiviserats under arbetsmarknadsnämndens regi och genomförs numera i samarbete med utbildningsförvaltningen. I stort sett alla ungdomar som omfattas av detta uppföljningsansvar nås. Totalt cirka 450 ungdomar har deltagit i någon form av insats och av de som avslutats har 66 % gått till studier eller arbete. I gruppen finns även ungdomar med funktionsnedsättningar.

Därutöver var ungdomar i åldern 20-25 år som står utanför skola och arbetsliv en ny målgrupp för uppföljning under år 2014.

⁴¹ Kränkande behandling i skolan Projektrapport från Stadsrevisionen Nr 12/2104

Bristande kvalitet i skolskjuts

Under hösten 2014 inkom massiv kritik när det gäller kvalitet i den av staden upphandlade skolskjutsverksamheten.

Kritiken handlade om uteblivna eller sena skolskjutsfordon samt mycket bristande kontinuitet när det gällde förare. Elever med stora svårigheter påverkades negativt, missade skolan/aktiviteter.

Föräldrarna fick svårigheter inför sina arbetsgivare. Överläggningar har genomförts med tjänstens utförare utifrån inkomna synpunkter.

FO:s synpunkter och förslag:

Skolornas tillgänglighet måste uppmärksammas utifrån diskrimineringslagen. Skyldigheten att vidta åtgärder för skolornas tillgänglighet har utvidgats och gäller mer än enbart lokaler.

5. Tillgänglig arbetsmarknad

Stadens mål: Allas arbetsförmåga ska tas tillvara

Arbetsmarknadsnämndens ansvar

Arbetsmarknadsnämndens huvuduppdrag är att rusta stockholmare för arbete och studier genom vuxenutbildning, undervisning i svenska för invandrare samt arbetsmarknadsinsatser genom Jobbtorg Stockholm. Individuellt anpassade arbetsmarknadsinsatser och effektivt matchningsarbete är nödvändigt för flertalet personer med funktionsnedsättningar.

Staden som arbetsgivare

Arbetsmarknadsförvaltningens Open Eyes-verksamhet har arbetat med matchning och coachning av arbetssökande med funktionsnedsättning. Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade och ett antal företag samt stadens verksamheter har varit samarbetspartners. Pådrivande arbete har fortsatt för att skapa anställningar för personer med funktionsnedsättning i stadens verksamheter.

Av stadens verksamheter utgör Stockholm Vatten ett gott exempel som har utvecklat ett strukturerat arbetssätt med praktikanter med funktionsnedsättning. Praktikplatser har därutöver erbjudits bl. a. av kyrkogårdsförvaltningen, stadsbyggnadskontoret och arbetsmarknadsförvaltningen. Totalt 43 personer med funktionsnedsättning erbjöds visstidsanställning inom staden.

Sommarjobb

Över 10 700 ungdomar ansökte om sommarjobb 2014 och cirka 6200 ungdomar anställdes inom stadens verksamheter i jämförelse med 5700 feriejobb år 2013. Antalet förvaltningar som erbjudit sommarjobb till ungdomar med funktionsnedsättning har ökat.

Ett nytt yrke - serviceassistent

Lärvux har samarbetat med arbetsmarknadsförvaltningen och Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade. Personer med generella inlärningssvårigheter har fått möjlighet till en utbildning på heltid i nio månader. Studier i yrkeskunskaper ges inom Lärvux och 60 % av tiden är praktik på arbetsplatsen med tillhörande stöd. Intresset för de yrkesinriktade heltidskurserna har ökat.

Serviceassistentfunktionen hjälper till att höja kvaliteten i verksamheten och avser arbetsuppgifter med begränsat ansvar. Totalt 21 personer har haft en anställning som serviceassistent inom barn- och äldreomsorgen. Liknande befattningar finns även i andra kommuner i Sverige.

Under hösten 2014 utvärderades satsningen på serviceassistenter på uppdrag av arbetsmarknadsförvaltningen. Sammanfattande rekommendation är att vidareutveckla satsningen och att Stockholms stad fortsätter att finansiera den. Rekommendation har lämnats utifrån deltagarperspektiv, verksamhetsperspektiv samt ut strukturell nivå. För att komma ifrån tillfälliga visstidsanställningarna krävs förutsättningar för att långsiktigt skapa befattningar som serviceassistent som personerna kan söka.

Stöd i övergång till arbetslivet

Totalt utbetalades 960,8 mnkr i ekonomiskt bistånd i staden under år 2014. Av de vuxna biståndstagarna bestod 48 % av arbetslösa i slutet av år 2014. Arbetslöshet bland personer med funktionsnedsättning är hög och flera av försörjningsstödstagare har någon typ av funktionsnedsättning. Stadens budgetrådgivning har framhållit behovet av ytterligare kompetens om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar för att kunna ge bra stödinsatser.

Jobbtorg

Utveckling av samverkan mellan Jobbtorg och stadsdelsförvaltningarnas enheter för ekonomiskt bistånd har fortsatt. Arbetsmarknadsnämnden arbetar utifrån målen i stadens program för delaktighet som ligger till grund för nämndens åtagande för personer med funktionsnedsättning.

Arbetsmarknadsnämndens kampanj Vidga Vyerna har syftet att skapa ett arbetsgivarnätverk för att öka möjligheterna och skapa fler karriärvägar för personer med funktionsnedsättningar.

6952 aspiranter var inskrivna i Jobbtorg varav 1328 tillhörde målgruppen för Jobbtorg Resurs med andra skäl än arbetslöshet. Jobbtorg Stockholm är sammankallande i ett nätverk för funktionshindersfrågor som samlar representanter från jobbtorg, vuxenutbildning, socialförvaltning, Arbetsförmedling och Försäkringskassan. Syftet är att skapa samsyn och samverkan samt sprida kunskap

Att studera med funktionsnedsättning

Totalt cirka 19500 personer studerade inom SFI under år 2014 och närmare hälften av dessa hade bakgrund med eftergymnasial utbildning. Under år 2014 har totalt 23 375 personer studerat en eller flera kurser inom Komvux och inom LärVux gick 350 studerande med inlärningssvårigheter. Både SFI och övrig vuxenutbildning arbetar för att erbjuda personer med funktionsnedsättning möjlighet att studera. Efter kartläggningar på Komvuxcentrum och SFI-centrum har elever fått stöd med hjälpmedel, alternativa studier, enskild undervisning samt särskilda grupper för elever med hörselskada och/eller synskada.

På SFI-centrum finns tillgång till både kurator och hörselpedagog. Vuxenteamet i anslutning till vuxenutbildning har specialister som ger stöd och anpassning av läro- och hjälpmedel inför och under studierna. Studerande med läs- och skrivsvårigheter ges längre tid vid de nationella proven. Stödet kan behövas t.ex. p.g.a. dyslexi, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, rörelsehinder, psykisk ohälsa mm.

Coachning med IPS-metoden

IPS-metod⁴² har använts i syfte att hitta ingång till sysselsättning, studier, praktik och arbete åt personer med psykisk funktionsnedsättning. Arbetet genomförs i samarbete med stadsdelsförvaltningarna, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, psykiatri, jobbtorg, arbetsgivare och utbildningsförvaltningen samt med brukar- och intresseorganisationer. Under året har utbildningsinsatser genomförts i metoden IPS både för coacher och för chefer.

Arbetsmarknadsnämnden har under året verkat för att öka möjligheterna för personer som har insatsen daglig verksamhet att

⁴² Individual placement and support - IPS

övergå till lönearbete på ordinarie arbetsmarknaden med stöd av IPS-metoden med individuellt anpassad arbetsplats med coaching. Satsningen ”I Work” har omfattat år 2014 totalt 32 personer av dessa har fyra fått praktik och sju personer har fått en anställning.

ALFA- verksamhet

Socialförvaltningen driver ALFA verksamhet som ger stöd till personer med psykisk ohälsa för att underlätta övergång till arbetslivet. Verksamheten samarbetar med brukarorganisationer, Försäkringskassan och med Arbetsförmedlingen. Under 2014 fick 116 personer stöd att hitta önskat arbete, praktik, studier eller sysselsättning via Alfas ”drop-in vägledning”. Många fler fick stöd via telefon eller i förväg bokade möten. 112 personer hade stöd från Alfa enligt IPS-modellen för att hitta och för att få och behålla ett arbete eller studier. Psykossjukdom, inklusive schizofreni, var den vanligaste diagnosen för de personer som fick stöd via IPS.

Rätt till daglig verksamhet för personer över 65 år

Personer som tillhör LSS personkrets 1 eller 2 och är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig har rätt till daglig verksamhet på heltid eller deltid.

Funktionshinderinspektörernas tidigare granskning från 2013 visade att det föreligger olika synsätt inom staden för beviljandet av daglig verksamhet efter 65-års åldern.⁴³

Frågan om rätt till daglig verksamhet efter 67 års ålder har prövats i Högsta förvaltningsdomstolen som fastslog att yrkesverksam ålder räknas till 67 år vilket alla kommuner är skyldiga att följa. I Stockholms stad har rättsläget tolkats till att daglig verksamhet gäller för personer under 67 år men att det är fullt möjligt att bevilja personen fortsatt daglig verksamhet om behov finns för att motverka social isolering och passivitet.

Behov av dagverksamhet/sysselsättning i personkrets 3

Unga med omfattande fysiska funktionsnedsättningar kan ha rätt till personlig assistans har varken arbete eller meningsfull sysselsättning. De har svårt att komma in på arbetsmarknaden men saknar rätt till daglig verksamhet enligt LSS då de tillhör personkrets 3. Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden medverka till att den enskilde med funktionsnedsättning får en meningsfull sysselsättning. Stockholms stad saknar alternativ för den aktuella målgruppen. Behovet framförs av RBU⁴⁴ som i sin medlemsenkät ställde frågor till unga vuxna medlemmar med funktionsnedsättning

⁴³ Funktionshinderinspektörernas Rapport 8 (Dnr: 3.6-95/2013)

⁴⁴ RBU- Riksförbundet för rörelsehindrade barn och unga ” Att leva som andra – unga vuxnas situation”,2014

i åldern 21-35 år. Även av en del biståndshandläggare framför detta problem. Det behövs en inventering av behovet och utifrån inventeringens resultat en samordnad lösning med dag-/sysselsättningsalternativ för unga vuxna med tillhörighet i personkrets 3.

FO:s synpunkter och förslag:

Staden behöver utveckla metoder för uppföljning av det funktionshinderspolitiska målet där staden som arbetsgivare ska öka andelen anställda med funktionsnedsättning.

Stockholms stad behöver ta ställning till finansiering och utveckling av yrkeskategori/-roll serviceassistenter enligt utvärderingens förslag.

Det behövs en inventering av behovet och utifrån inventeringens resultat en samordnad lösning med dag-/sysselsättningsalternativ för unga vuxna med tillhörighet i personkrets 3.

6. Fungerande bostad

Stadens mål: Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov

Bostäder i ordinarie bostadsbestånd

Micasa Fastigheter AB äger och förvaltar Stockholms stads omsorgsfastigheter som inrymmer trygghetsboenden, seniorboenden, vård- och omsorgsboenden samt studentlägenheter. Micasa Fastigheter AB har inventerat sina samtliga fastigheter under år 2014 inklusive trygghets- och seniorboenden. Kommunala bostadsbolagen, AB Familjebostäder, AB Svenska Bostäder och AB Stockholms hem har haft i uppgift att arbeta med tillgänglighetsanpassning av sina befintliga fastigheter och bostäder. Samtliga av stadens bostadsbolag har arbetat på olika sätt med inventering av tillgänglighet i sina fastigheter.

Bostäder via Bostadsförmedling och genom stadens fastighetsbolag

Under år 2014 har nästan 12 000 lägenheter lämnats in till förmedling med ökning på 18 % från året innan. Bostadsbolagen har i uppgift att ta ansvar för försörjningen av förturs-, försöks- och träningslägenheter. Totalt 723 lägenheter förmedlades som förturs- försöks- och tränings- samt

evakueringslägenheter. Antalet förmedlade försökslägenheter uppgick till 306 lägenheter samtidigt som antalet förtursansökningar ökade med 7 % upp till 1922.

Enligt riktlinjer⁴⁵ är försökslägenhet är en resurs för vuxna personer med missbruks-, psykiska eller allvarliga sociala problem som behöver stöd från socialtjänsten för att få, klara och behålla ett eget boende. Dessa personer ska innan de beviljas en försökslägenhet fått relevant hjälp och stöd för sin problematik, bedömas ha förutsättningar att klara eget boende och ha en realistisk möjlighet att kunna överta förstahandskontraktet på lägenheten. Personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar efterlyser stöd till boendelösning med tillgång till försökslägenhet i kombination med boendestöd.

Bostadsanpassning

Stadsbyggnadskontorets avdelning för bostadsanpassning utreder och beslutar om bostadsanpassningsbidrag. Under år 2014 var vanligaste anpassningar stödhandtag, tröskelborttagning, timer, dörrautomatik och duschanpassning. Bostadsanpassning beviljades för totalt cirka 88 mnkr efter 7 497 inkomna ansökningar. Den absoluta majoriteten av ärenden handlar om ansökningar från personer över 70 år. Orsaken till anpassningen är oftast rörelsehinder. Övriga funktionsnedsättningar som ger behov av bostadsanpassning är t ex minnessvårigheter och synnedsättning. Totalt 100 ärenden avslogs p.g.a. att fastighetsägaren inte gav medgivande för den ansökta åtgärden.

KBH- bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning

Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning (KBH) är ett frivilligt kommunalt bostadsbidrag som ska ersätta boendets merkostnader som orsakas av personens funktionsnedsättning. Totalt 727 personer erhöll KBH under år 2014 för en kostnad på totalt cirka 11.5 mnkr.

⁴⁵ Handläggning av försöks- och träningslägenheter Socialförv 2011, revid 2014

Utbyggnad motsvarar inte aktuella behov

Behov av särskilda boendeformer

Budget för år 2014 anger att utbyggnadstakten av bostäder för personer med fysiska och psykiska funktionsnedsättningar ska öka. Detta är ett stadsgemensamt ansvar och stadsdelsnämnderna ska säkerställa att årsmålet klaras, bland annat i samverkan med bostadsbolagen, stadsbyggnadsnämnden och fastighetsnämnden. Staden ska vid nybyggnationer i större projekt ha som inriktning att bygga fem procent bostäder med särskild service. För närvarande planeras bostäder med särskild service i nybyggnation ungefär i motsvarande omfattning.

Enligt Stadsrevisionens rapport⁴⁶ behövde ansvarsfrågor kring planering och utbyggnad tydliggöras. Redan i exploateringsavtalen behövs beställning av särskilda boendeformer. Behov måste vara kända hos stadsbyggnadsnämnden och detaljplaner måste innehålla integrerade bostadsprojekt. Stadsdelsnämnderna behöver visa intresse för ett stadsgemensamt ansvar för utbyggnad av särskilda boendeformer enligt Stadsrevisionen.

Organisation för planering och utbyggnad

Utbyggnad av bostäder med särskild service leds från år 2013 via en *beslutande* genomförandegrupp under kommunstyrelsen. Därutöver representeras stadsdelsförvaltningarna, exploateringskontoret, stadsbyggnadskontoret och Micasa Fastigheter AB i den *planerande* genomförandegruppen för utbyggnad vars arbete leds av socialförvaltningen. Genomförandegruppens uppgift är att ta fram planeringsunderlag. En planeringslista med samtliga bostadsprojekt i staden ligger till grund för planeringen av bostäder med särskild service. Beslutsgruppen har dock inte varit aktiv under år 2014.

Behovet av särskilda boendeformer enligt både LSS och SoL

Behovet har inventerats av socialförvaltningen i anslutning till arbetet i den s.k. genomförandegruppen. Vid årsskiftet fanns inom staden 1059 befintliga lägenheter i gruppbofastad och servicebofastad enligt LSS och 385 grupp- och stödlägenheter enligt SoL. På genomförandegruppens planeringslista finns cirka 600 lägenheter i gruppbofastäder och servicebofastäder (inklusive socialpsykiatri) som kan komma att färdigställas under sex år fram till 2020.

⁴⁶ Planering av kommunal service i stadsutvecklingsområden, DNR 420-107/2012.

Färdigställda lägenheter år 2014 samt planerade bostäder fram till år 2010 enligt uppgift från Socialförvaltningens genomförandegrupp:

År	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt
Grupp- bostad	33	41	64	87	90	38	42	395
Service- bostad	30	44	20	128	5	6	8	241

Det finns en tydlig tendens att en stor del av de planerade bostäderna avskrivs under planeringsprocessen.

Behov av boende enligt LSS

Behov av bostad enligt LSS inom 0-6 månader:

- 199 personer (personkrets 1) varav 112 gruppboende och 87 serviceboende
- 19 personer (personkrets 2) varav 18 gruppboende och 1 serviceboende

Behov av bostad enligt LSS inom 3 år (inklusive personerna ovan):

- 362 personer (personkrets 1) varav 211 gruppboende och 151 serviceboende
- 27 personer (personkrets 2) varav 23 gruppboende och 4 serviceboende

Behovet är störst hos personer med utvecklingsstörning och autism. Därutöver finns behov hos personer med förvärvad hjärnskada samt personer med tidig demenssjukdom. Under år 2014 förmedlades totalt 67 LSS-lägenheter. Det färdigställdes elva gruppboendelägenheter och sju serviceboendestäder (Östermalm, Bromma och Hägersten-Liljeholmen).

Behov av boende inom socialpsykiatri enligt SoL

- 52 personer i behov av gruppboende
- 48 personer i behov av stödboende

Under år 2014 förmedlades totalt 32 lägenheter inom socialpsykiatri. Inga nya bostäder har tillkommit under 2014.

Kvalitetskrav för boendeformer enligt SoL inom socialpsykiatri har inte samma kvalitetskrav som bostäder med särskilt service enligt LSS.

Stadens funktionshinderinspektörer genomförde 2013 och 2014 en granskning av insatsen bostad med särskild service inom socialpsykiatri⁴⁷. Inspektörerna noterade ett antal faktorer såsom

⁴⁷ Funktionshinderinspektörernas Årsrapport 2014 (Dnr:3.6-535/2014)

institutionsvanor motverkade hemkänsla och delaktighet i boenden. Ingen av de granskade gruppboendena, vid sju enheter, anses helt uppfylla god boendestandard.

Ej verkställda beslut

Det fanns 87 ej verkställda beslut enligt LSS vid den senaste rapporteringen år 2014. Av dessa avsåg 49 ärenden bostad för vuxna. Antalet ej verkställda beslut enligt SoL var 60 ärenden som handlade i huvudsak om behov av försöks- eller träningslägenheter, kontaktfamiljer och kontaktpersoner.

Antalet icke verkställda beslut och sanktionsavgifter är väntat p.g.a. låg produktionsnivå av nya bostäder. T.o.m. år 2014 har Förvaltningsrätten beslutat att Stockholms stad ska betala drygt 5 mnkr i sanktionsavgift.

Under år 2015 förväntas dock färdigställas fler lägenheter än på många år. Det behövs överläggningar kring vilka aspekter och krav har hämmande inverkan på planeringen av särskilda boenden.⁴⁸

Om boende för personer med utvecklingsstörning

Riksförbundet FUB har genomfört en kartläggning av nuvarande förhållanden och om framtidsutsikter i särskilt boende för personer med utvecklingsstörning. Rapporten⁴⁹ framför oro för bland annat rättssäkerhet vid handläggning, beslut som innehåller förbehåll och tidsbegränsningar, beslut som går emot intentioner i lagstiftningen LSS. Därutöver redovisas oro för framtiden när det gäller hyreskostnader och brukaren dåliga ekonomiska situation. Rapporten framhåller även anhöriga oro för det vuxna barnets framtid.

FO:s synpunkter och förslag:

Utbyggnad av särskilda boendeformer med olika servicenivåer och för olika behov och ålderskategorier behöver öka för att tillgodose nuvarande och kommande behov.

Det behövs överläggningar kring vilka aspekter och krav har hämmande inverkan på planeringen av särskilda boenden.

⁴⁸ Inspektion för vård och omsorg (IVO)

⁴⁹ ”Ett gott liv” - Om bostad och stöd i bostaden, nu och i framtiden, för personer med utvecklingsstörning. FUB 2014

7. Tillgänglig och meningsfull fritid

Stadens mål: Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet.

Staden mål är att verksamheterna ska vara tillgängliga och i övrigt vara utformade på ett sådant sätt att personer med funktionsnedsättning kan använda sig av fritidsutbudet.

Kultur, idrott och fritidsverksamhet i samverkan

Idrottspolitiskt program för Stockholms stad för åren 2013-2017⁵⁰ har framtagits. Programmet har stort fokus i samverkan med föreningslivet, med stadens nämnder och med privata aktörer för att nå de grupper som idag är fysiskt inaktiva, däribland personer med funktionsnedsättning.

Stockholms stads kulturvision 2030⁵¹ tydliggör Stockholms stads långsiktiga intressen och ambitioner på kulturområdet. ”Kultur i ögonhöjd – strategiskt program för barn- och ungdomskultur i Stockholm⁵² beaktar barn och ungas rätt till kultur och eget skapande.

Fritid för alla

”Fritid för alla”⁵³ är ett samordningsuppdrag som har pågått sedan år 2008 med idrottsnämnden som ansvarig för samordningen. Samverkan har inneburit att aktivitetsutbudet har blivit synligt.⁵⁴ Verksamheten är ett samarbete med samtliga stadsdelsnämnder, kulturnämnden, socialnämnden och utbildningsnämnden. Uppdraget kommer att utvärderas under år 2015.

Fritidsnätet.se

Under 2013 har idrottsförvaltningen i samarbete med 20 andra kommuner och Habilitering & Hälsa inom landstinget tagit fram en webbplats, Fritidsnätet⁵⁵, med ett samlat fritidsutbud för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning i Stockholms län.

⁵⁰ Idrottspolitiskt program för Stockholms stad 2013-2017

⁵¹ Förslag till Kulturvision 2030 Dnr: 328-1850/2011

⁵² Kultur i ögonhöjd – för, med och av barn och unga, program för barn- och ungdomskultur

⁵³ www.stockholm.se/fritidforalla

⁵⁴ <http://www.stockholm.se/kulturfritid/Simma-och-trana/Aktiviteter-och-kurser-for-dig-med-funktionsnedsattning/>

⁵⁵ www.fritidsnatet.se

Denna omfattande samverkan gör stor skillnad i möjligheten att hitta tillgängliga aktiviteter i länet.

Fritidsutbud inom stadsdelsnämnderna

Stadsdelsnämnderna har haft i uppdrag att utveckla fritidsverksamhet för personer med funktionsnedsättning. Ett nätverk av kontaktpersoner är kopplade till samordningsuppdraget "Fritid för alla". Engagemanget och samarbetet med andra aktörer inom idrott, fritid och kultur har ökat. Några exempel:

- Arbetet med att skapa tillgängliga lekplatser har fortsatt inom flera stadsdelsnämnder under år 2014. Arbetet har i huvudsak finansierats med stöd från stadens centrala medel för tillgänglighetsinvesteringar.
- Farsta och Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltningar har speciellt avsatta resurser för uppdraget och arbetar aktivt med fritidsfrågor.
- Skarpnäck har 2014 startat riktat verksamhet på en ungdomsgård.
- Södermalm har startat en öppen fritidsverksamhet på Fryshuset för flickor med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.
- Bromma har startat en öppen fritidsverksamhet för unga med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.
- Utveckling av fritid för barn och unga med funktionsnedsättning behöver säkerställas i samtliga stadsdelsförvaltningar.

Läger/koloniverksamhet

Barn med funktionsnedsättning behöver i så stor utsträckning som möjligt inkluderas även i den ordinarie koloniverksamheten för Stockholms barn.

LSS-kollo är till för personer som har rätt till korttidsvistelse enligt LSS och som organiseras stadsövergripande av socialförvaltningen. Verksamheten har bedrivits på 16 olika kolonigårdar. Under år 2014 har totalt 558 personer varit på s.k. LSS-kollo. Av dessa var 235 flickor/kvinnor och 323 pojkar/män. En trend under de senaste åren har varit att allt färre familjer ansöker om LSS-kollovistelse för barn i åldrarna 7-15 år. Däremot har ansökningar till kolloplatser för ungdomar/unga vuxna ökat. I svaren på deltagarenkäter framstår att verksamheten uppskattas och har mycket hög nöjdhetsgrad enligt både deltagare och anhöriga.

Det är dock anmärkningsvärt att stadsdelsnämnderna praktiserar en regel där den sökande beviljas endast en LSS-kollovistelse per år trots att behov och efterfrågan finns för fler läger under årets

skollov. Kostnaden belastar inte stadsdelsnämnderna och den återhållsamma hanteringen innebär att kolloutbudet minskar p.g.a. brist på deltagare.

Idrottsförvaltningens utbud av träningsaktiviteter har ökat
Idrottsnämnden har förbättrat och utökat verksamhetsutbudet för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning.

Antalet tillgängliga och anpassade maskiner i gymmen har ökat och kultur- och fritidsaktiviteter för vuxna med utvecklingsstörning som bor i gruppboende har förbättrats. En handlingsplan har framtagits för hur barnperspektivet ska implementeras inom förvaltningen.

Träffstugan är en fritids- och ungdomsgård för barn och unga mellan 7-25 år, med en rörelsenedsättning, i hela Stockholms län. Träffstugan ger möjlighet att prova olika motionsformer. Samarbete sker med bl.a. habiliteringsverksamheter, skolor och socialtjänsten.

Idrottsförvaltningen har uppdraget att utveckla och främja kultur- och fritidsutbudet för personer som bor på gruppboende
En tidsstudie av personer men en intellektuell funktionsnedsättning⁵⁶ har genomförts för att undersöka hur fritiden disponeras av personer som bor i särskilt boende/gruppboende i syfte att samla information inför framtida satsningar.

Tillgängligheten till idrottshallar behöver öka

Flera av stadens idrottsanläggning är i behov av upprustning och tillgänglighetsanpassning. En bedömningsmall för lokalernas fysiska tillgänglighet har utarbetats i samråd med rådet för funktionshinderfrågor. Vid ombyggnation beaktas förbättringar av fysisk tillgänglighet.

Beckomberga sim- och idrottshall är ett idrottscenter för personer med funktionsnedsättning. Idrottsförvaltningen är ansvarig för driften vardagar på dagtid. För verksamhet på kvällar och helger ansvarar Stockholms handikappidrottsförbund (StHIF).

Idrottsbonus är ett verktyg i stadens mål att stimulera föreningar att nå inaktiva ungdomar, framför allt flickor och personer med funktionsnedsättning. Idrottsförvaltningen har skapat ett kontaktnät med organisationer, föreningar samt med landstingets Habilitering & Hälsa.

⁵⁶ Fritiden för personer i gruppboende- En tidsstudie av personer men en intellektuell funktionsnedsättning⁵⁶ Idrottsförvaltningen Elofsson/Lengheden

Kultur för alla utvecklas

Stockholms stads kulturvision 2030 tar upp behovet av att möta grupper som har särskilt behov av information och informationsstöd. Förvaltningen har arbetat med olika former av tillgänglighetsfrågor och bemötandefrågor.

Antalet besök på biblioteken och utlån har ökat år 2014 i jämfört med året innan. Omfattande upprustning och nybyggnationer har ökat intresset för de aktuella biblioteken. Enligt den nya bibliotekslagen⁵⁷ har biblioteksväsendet ett tydligt uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt vissa prioriterade grupper. De prioriterade grupperna i den nya lagen är bland annat personer med funktionsnedsättning. Även biblioteksmedier och Stockholms digitala biblioteksmiljö ska vara tillgängliga oavsett funktionsnedsättning. MTM⁵⁸ producerar och distribuerar litteratur och tidningar på medier i tillgängligt format för personer med dyslexi.

Kulturskolan Stockholms Resurscenter

Kulturskolan har haft totalt 27 800 elevplatser varav drygt 15250 avser terminskurser och resten kortare kurser t.ex. under lov. Kulturskolans resurscenter har hösten 2014 flyttat till nya och tillgängliga lokaler. På Resurscenter finns möjlighet för elever med omfattande funktionsnedsättningar att delta i kulturverksamhet. Kulturskolans lärare har dessutom elever med olika typer av funktionsnedsättningar i gruppverksamheter såsom dansföreställningar, friluftsdagar mm.

Brist på ledsagning är ett hinder

Brist på ledsagning är ett hinder för delaktighet enligt både föräldrar och personal i verksamheter. Utbudet av verksamheter för personer med funktionsnedsättning ökar inom stadens kultur- och idrottsverksamheter men många måste avstå från aktiviteter i brist på ledsagning.

FO:s synpunkter och förslag:

Staden behöver utveckla metoder för mätning av delaktighet i fritid/ idrott/ kultur för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning.

Stöd- och serviceinsatser behöver i större utsträckning ta hänsyn till behovet av ledsagning till fritidsaktiviteter.

⁵⁷ Ny bibliotekslag (2013:801)

⁵⁸ Myndigheten för tillgängliga medier - MTM

Stöd och service – en förutsättning för delaktighet

Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är lagar som reglerar stadens viktigaste stödinsatser för personer med funktionsnedsättning.

Den 1 oktober 2014 hade cirka 9900 personer en eller flera insatser enligt SoL och/eller LSS inom verksamhetsområdet Funktionsnedsättning, en ökning med ca 300 personer från det föregående året. Av dessa fick 4308 en eller fler insatser enligt LSS⁵⁹. Cirka 5600 personer fick insatser enligt SoL. Inom socialpsykiatri utgick stöd till 3730 personer.

Stadens budget för år 2014 var totalt 36,7 miljarder kronor. 6.9 % av budgeten avsåg stöd och serviceinsatser till personer med funktionsnedsättning.

1. Valfrihetssystemet

Vid slutet av år 2014 fanns 281 verksamheter godkända inom valfrihetssystem inom socialtjänstområdet samt inom stödet till personer med funktionsnedsättning inklusive 20 utförare inom familjerådgivning.

Följande LOV -upphandlingar gällande funktionsnedsättning inklusive socialpsykiatri genomfördes under år 2014:

- Ledsagarservice och avlösarservice, SoL och LSS
- Korttidsvistelse, LSS
- Bostad med särskild service barn och unga, LSS
- Bostad med särskild service för vuxna, LSS
- Särskild boende socialpsykiatri (grupp-/servicebostad SoL)
- Stödboende socialpsykiatri, SoL
- Boendestöd socialpsykiatri, SoL
- Sysselsättning inom socialpsykiatri, SoL
- Daglig verksamhet, LSS

Under år 2014 hade 406 barn/unga beslut om korttidstillsyn efter skolan och vid lov vilket regleras i LSS. Insatsen kräver samverkan

⁵⁹ Socialstyrelsens officiella LSS statistik

mellan skolan och socialtjänstens LSS-handläggning. Arbetet med att förbereda LOV-införandet kring korttidstillsynen har inletts.

Valfriheten gällande boende är mycket begränsad. Valfrihetsreformen har inom vissa områden ökat brukarens möjligheter att välja stödinsatsens utförare. Reell möjlighet till valfrihet för boende för vuxna med funktionsnedsättning och inom socialpsykiatri saknas. Placering av personer i boenden utanför Stockholms stad får enligt lagstiftningen förekomma vid särskilda skäl. Nämnderna har varit tvungna att regelbundet själva upphandla bostäder med särskild service utanför valfrihetssystemet. Totalt 314 personer bodde i LSS-boenden utanför LOV och 224 personer i SoL-stödboenden utanför LOV i slutet av år 2014.

Enligt förmedlingskansliet förekommer problem med placering av personer med LSS-beslut (med multiproblem/behov t.ex. missbruk) längre ut i landet då personer förlorar kontakten med anhöriga/närstående. Placeringar borde ske inom hemkommunen och/eller inom Stockholmsområdet.

Inga privata utförare var valbara enligt LOV för boende för vuxna och endast sex privata utförare var valbara enligt LOV inom boenden för barn och unga vid årsskiftet. Privata utförare har inte anslutit sig till LOV då ersättningsnivån i avtal utanför LOV ligger i allmänhet högre.

Stödbehov i valsituationen

Personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga framför svårigheter vid valet av lämplig utförarverksamhet. Socialförvaltningen har arbetat för att jämförservice ska innehålla aktuell och adekvat information och underlätta medborgarens val av utförarverksamhet.

Antalet upphandlade utförare enligt LOV, årsskiftet 2014/2015
(En utförare kan ha flera enheter)

Bostad med särskild service/ barn, ungdom	6
Korttidshem/ barn, ungdom och vuxna	23
Daglig verksamhet	32
Ledsagarservice – avlösarservice (SoL/LSS)	90
Boendestöd (SoL)	19
Dagverksamhet/sysselsättning (SoL)	10

2. Stöd och service i vardagen

Tillgång till ledsagning och kontaktpersoner varierar

Kritik på restriktivt beviljande av ledsagning har fortsatt under år 2014. Organisationerna Synskadades riksförbund (SRF), Föreningen Sveriges Dövblinda (FSDB), Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB) samt intresseorganisationer för personer med rörelsehinder Neuroförbundet och DHR har framfört att minskning av ledsagningsstöd begränsar medlemmarnas möjlighet till delaktighet i samhället.

Både kultur- och idrottsverksamheter framför bristen på ledsagning som ett hinder för ungdomars deltagande i organiserade aktiviteter. Det förekommer att personer boende i gruppboende nekas generellt kontaktperson och/eller ledsagning med motivering att de bor i bostad med särskild service trots att lagstiftning och stadens riktlinjer reglerar individuell prövning vid ansökan om insatserna.

Syn- och hörselinstruktörernas insatser

Syn- och hörselinstruktörer ger stöd till personer med syn- och/eller hörselskador. Enligt fullmäktiges beslut ska stödinsatser ges likvärdigt till personer med syn- och hörselskador från 20-årsålder.

Regionaliseringen av heminstruktörsverksamheten till tre regioner har förbättrat tillgången till stödinsatsen. Samarbetet och samordningen mellan regionerna kan bli bättre enligt lokalföreningarna för syn- och hörselskadade⁶⁰. SRF påtalar att det saknas informationsmaterial om funktionen på kompletterande medier utöver webb, såsom på punktskrift och inläst. Det har under år 2014 skett en minskning av resursen i den västra regionen/Spånga-Tensta.

Personlig assistans genomgår förändringar

Med anledning av nya regler i LSS och i socialförsäkringsbalken (SFB) om skärpta krav för personlig assistans har staden och Försäkringskassan haft samverkan kring utbildningsinsatser och handläggningsrutiner. Insatsen personlig assistans har varit föremål för utredningar under 2014⁶¹. Under år 2014 fick totalt 233 personer personlig assistans av staden enligt LSS. Försäkringskassan assistanserättning utgick till 1256 stockholmare.

⁶⁰ SRF- Synskadades Riksförbund och HRF- Hörselskadades Riksförbund

⁶¹ Förändrad assistansersättning – en översyn av ersättningsystemet (SOU 2014:9)

Behov hos yngre med demenssjukdom samt hos personer med förvärvad hjärnskada

Enligt Ersta diakonis inventering⁶² bör det helt statistiskt finnas cirka 800 stockholmare under 65 år med demenssjukdom. Cirka en fjärdedel av personer med tidig demens har stödinsatser vanligtvis i form av hemtjänst, boende, ledsagning och dagverksamhet.

Socialförvaltningen har i samarbete med Ersta diakoni genomfört utbildningsserie om demens för totalt cirka 50 handläggare.

Det finns behov av att skapa gruppboendestäder för yngre med demenssjukdom och inleda förstärkt samarbete med minnesmottagningarna i Danderyd och Huddinge där yngre med demensdiagnoser utreds.

Behov av boendelösningar saknas även för personer med förvärvad hjärnskada. Färdigbehandlade patienter med svåra funktionsnedsättningar p.g.a. hjärnskada möter hinder vid utskrivning efter en avslutad rehabilitering. Det handlar om ett fåtal ärenden med stora utmaningar. Bland annat Danderyds sjukhus framför behov av samarbete kring en förbättrad vårdkedja för dessa personer.

3. Utveckling av stödet inom socialpsykiatri

Betydande förändringar i attityder till personer med psykisk ohälsa har skett de senaste fem åren till följd av det arbete som bland annat bedrivits av regeringsuppdraget Hjärnkoll som avslutas 30 juni 2015. Som ett resultat av arbetet har NSPH⁶³ startat Riksförbundet Hjärnkoll⁶⁴ som nu driver arbetet vidare.

Behov av utveckling inom prioriterade områden

Staden har erhållit statliga PRIO-medel för åren 2012, 2013 och 2014 för att förbättra kvalitén i insatser för vuxna med psykisk funktionsnedsättning. Både lokala och centrala satsningar har genomförts enligt en handlingsplan som har reviderats år 2014 i samråd med berörda brukarorganisationer⁶⁵, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Handlingsplanen⁶⁶ innehåller nu åtta prioriterade områden; boende, sysselsättning, fysisk hälsa, SIP-planer⁶⁷, barn som anhöriga, anhöriga, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och uppsökande arbete.

⁶² Situationen för personer under 65 med demenssjukdom i Stockholm 2013(Ersta diakoni)

⁶³ Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, NSPH

⁶⁴ Hjärnkoll <http://www.nsph.se/hjarnkoll/>

⁶⁵ RSMH, IFS, OCD-föreningen Ananke i Stockholm, ÅSS, RFHL och SPES

⁶⁶ Handlingsplan utifrån inventering av socialpsykiatrins målgrupp (Rev. 2014)

⁶⁷ SIP- Samordnad individuell plan vid insatser från flera huvudmän

Staden har erhållit PRIO-medel även till unga med psykisk ohälsa för åren 2012-2014. Utveckling av insatser för barn och unga med psykisk ohälsa har skett enligt fastställt PRIO-plan⁶⁸. PRIO-medlen har fördelats till stadsdelsförvaltningarna och för kvarvarande medel finns planering för år 2015. Stadens hemsida har uppdaterats vad gäller information kring frågor om psykisk ohälsa.⁶⁹ Totalt åtta lokala BUS-grupper⁷⁰ har arbetat fram lokala överenskommelser år 2014 och användandet av SIP-planer har ökat i staden. En särskilt samordnare stödjer arbetet med SIP-planer och BUS-grupper. Totalt 1330 personer har deltagit i samverkansutbildningar för landstinget, skolan och stadsdelsförvaltningar.

Boendestöd

Totalt 2081 personer hade insatsen boendestöd inom socialpsykiatri. Boendestöd beviljats även av övriga handläggare i huvudsak till personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Boendestöd ingår i valfrihetsreformen som en insats inom socialpsykiatri. Även beslut om boendestöd utanför socialpsykiatri uppmannas följa upphandling av boendestöd enligt LOV.

FoU Södertörns forskning- och utvecklingsenhet har genomfört en studie om boendestöd i samarbete med Stockholms stad. Kartläggningen⁷¹ visar på olikheter i stödets utformning över staden t.ex. gällande:

- Stödets organisation
- Boendestöd enbart på kontorstid, endast vardagar
- Antalet timmar och vem som beslutar om dessa
- Boendestöd enbart till personer under 65 år
- Stöd enbart till personer med insatser enligt SoL
- Skillnader i kvalifikationskrav på personal

Personligt ombud

Stadens fyra regionsammansatta verksamheter samt enheten för hemlösa har organiserat arbetet med totalt 13 personliga ombud varav 2 har arbetat med hemlösa med psykisk funktionsnedsättning. Ombuden har i uppgift att stärka samverkan mellan bl.a. kommun och landsting. Mestadels behövs stöd med frågor kring försörjning och kontakter med försörjningsstöd, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen.

⁶⁸ PRIO-plan 2012 -plan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa

⁶⁹ <http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/Stod-till-familj--barn/Psykisk-ohalsa-hos-foraldrar-och-barn/>

⁷⁰ BUS- Barn och ungdomar i behov av särskilt stöd

⁷¹ FoU Södertörns skriftserie nr 119/13

4. Anhörigstöd behöver utvecklas

Program för anhörigstöd är antagen av fullmäktige och anger att kommunens socialtjänst ska erbjuda stöd för att underlätta för den som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller har funktionsnedsättning. Det gäller även anhöriga till personer med missbruks- och beroendeproblem. Anhörigstöd ska ske i samverkan med landstinget och med brukarorganisationer.

I stadens budget tilldelas resurser till äldrenämnden för att driva på utvecklingen av anhörigstöd. För att tydliggöra ansvaret för utveckling av anhörigstöd inom hela socialtjänsten behöver resurserna fördelas även till socialtjänstnämnden för utveckling av anhörigstöd inom bl.a. missbruk, socialpsykiatri och funktionshinderområdet för personer under 65 år enligt gällande lagstiftning och riktlinjer.

Anhörigstöd ges inte likvärdigt i hela staden. Under år 2014 erbjöds inte personer under 65 år, (personer inom funktionshinderområdet) anhörigstöd genom anhörigkonsulenter inom stadsdelsnämnderna Bromma Hässelby-Vällingby och Rinkeby-Kista. Den sistnämnda tillsatte dock en anhörigkonsulent för samtliga målgrupper från år 2015. I många stadsdelsnämnder har anhörigstödverksamheten fokus på anhöriga till äldre. Det förekommer att anhöriga till personer med psykisk ohälsa inte ses som en målgrupp för anhörigstöd.

Stadsdelsnämnderna har organiserat stödet på olika sätt. Flera stadsdelsförvaltningar redovisar omfattande samverkan och ett varierande utbud av stöd men en del stadsdelsnämnder ger anhörigstöd enbart i begränsad omfattning. Information om tillgång till anhörigstöd behöver förbättras och det behövs en tydlig ingång till informationen om anhörigstöd på stadens hemsida.

Nationellt kunskapscentrum anhöriga (Nka) www.ahoriga.se ska på uppdrag av regeringen utveckla ett nationellt kunskapsstöd för anhöriga till personer med flerfunktionsnedsättningar.

5. Myndighetsutövning och verkställighet

Bristande kontinuitet i myndighetsutövning

Hög personalomsättning hos handläggare försämrar kontinuiteten för brukaren. Enligt socialförvaltningens tidigare uppföljningar har omsättningen bland handläggare inom verksamhetsområdet Funktionsnedsättning varit omkring 30 % eller mer per år under de

senaste åren. Trots budgetuppdrag att vidta åtgärder för att minska omsättningen saknas märkbara resultat. T.ex. i Älvsjö och Bromma stadsdelsförvaltningar hade mer än hälften av LSS-handläggningstid utförts av handläggare som hade arbetat mindre än ett år⁷².

Bristande kontinuitet i kontakter med stadens myndighetsutövning är återkommande synpunkter från allmänheten. Därutöver kritiserar förvaltningarnas stängda system för inkommande samtal vilket försämrar möjligheten att lämna meddelanden till sin handläggare. Förvaltningar med jourtelefon-system underlättar för medborgaren.

Handläggarna beskriver sin arbetssituation som pressande pga. hög arbetsbelastning. I många ärenden utreds mycket omfattande behov som kräver specialistkompetens. Handläggarens situation pressas ytterligare av verksamhetsområdets budgetsituation. Socialnämnden har fått i uppgift att se över arbetssituationen hos och stödet till socialsekreterare och biståndshandläggare inom staden.

Riktlinjer ska säkerställa likvärdigt stöd

Enligt brukare, deras företrädare och funktionshindersorganisationer förekommer olikheter vid bedömning av insatser beroende på var man bor i staden.

Syftet med riktlinjerna är att medborgarna ska ha tillgång till likvärdigt stöd inom hela staden. Socialnämnden har beslutat om uppdatering och revidering av riktlinjer efter ändringar i lagstiftningen från 1/7 2013 men KF-behandling av ärendet saknas. Senaste KF-revidering av riktlinjerna är från 2012. Legitimitet hos riktlinjerna skadas av att beslut i KF saknas.

Socialförvaltningen har under år 2014 genomfört utbildningar/seminarier och föreläsningar med koppling till gällande riktlinjer inom socialtjänstområdet för sammanlagt ca 7800 deltagare. Därutöver har länsgemensamma Forum Carpe genomfört utbildningar inom funktionshindersområdet.

Ny reglering av handläggning och dokumentation

Socialstyrelsen nya föreskrifter och allmänna råd⁷³ från 1 jan 2015 reglerar dokumentation i verksamheter enligt SOL, LVU, LVM och LSS. Föreskrifterna stödjer uppföljning och styrning och anger en ny dokumentationsstruktur med tydligare budskap om hur dokumentationen måste se ut. Dokumentet ger en nationell

⁷² Öppna jämförelser 2014 (Socialstyrelsen)

⁷³ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)

informationsstruktur med lika vokabulär/fackspråk för vård och omsorg. En handbok om handläggning och dokumentation⁷⁴ ger stöd för handläggning och minskar behovet av beskrivning av handläggning och dokumentationsrutiner i stadens riktlinjer.

Skillnader i stöd till män och kvinnor

Socialstyrelsens lägesrapport för Regeringen⁷⁵ visar att fler män än kvinnor får insatser enligt LSS. Detta gäller alla insatser. Skillnader kan förklaras delvis med att antalet pojkar och män med vissa diagnoser är fler än flickor och kvinnor (t.ex. med autism och autismliknande tillstånd, ryggmärgsbräck och Downs syndrom). Det finns dock anledning att observera skillnader och orsaker till dessa vid själva bedömningen av behoven.

Enskede Årsta Vantör stadsdelförvaltning utgör ett gott exempel och använder en checklista i syfte att säkerställa att besluten/bedömningarna är jämlika. Målet är att personerna lyfts fram och beskrivs på likvärdigt sätt i förvaltningens utredningar gällande kvinnor och män, unga och äldre, personer från Sverige och personer med annat ursprung samt personer från olika socioekonomiska grupper.

6. Uppföljning av insatsernas nytta

Ett nationellt funktionshinderspolitiskt mål inom socialpolitiken är att öka kunskapen om de beviljade insatsernas nytta.

Uppföljning på avtals- och individnivå

Socialförvaltningen har tillsammans med stadsdelsförvaltningarna utarbetat en mall för avtalsuppföljning av verksamheter som ingår i LOV. Detta innebär att avtalen följs upp delvis av socialförvaltningen och delvis av stadsdelsförvaltningarna.

Stadsdelsnämnderna ansvarar för uppföljning av avtalen på individnivå. Systematisk användning av den s.k. DUR-mallen avser att förbättra uppföljningen av insatser som beviljats enligt SoL och LSS. Uppföljning av individens mål och delmål går att registrera i stadens verksamhetssystem sedan år 2013. Socialförvaltningen har framställt en användarmanual⁷⁶ som vänder sig till handläggare som arbetar inom verksamhetsområdet Funktionsnedsättning. Manualen ger vägledning för bra beställning och stöd för uppföljning av mål och delmål.

⁷⁴ Handbok – Handläggning och dokumentation i socialtjänsten (SOS 2015)

⁷⁵ Lägesrapport 2014 SOS (Art nr 2014-2-3)

⁷⁶ Användarmanual för beställarsystemet - Funktionsnedsättning (Sept 2014)

Enligt Socialstyrelsens Öppna jämförelser 2014⁷⁷ är det endast 12 % av Sveriges kommuner som följer upp samtliga beslut om bostad med särskild service inom ett år. Endast 14 % av beslut inom daglig verksamhet följs upp årligen. Jämförelsevis var svaren från Stockholms stadsdelsförvaltningar allt ifrån 23 % till 100 %. Enligt funktionshinderinspektörernas granskning av myndighetsutövning⁷⁸ framkom att det finns brister i uppföljning och i användning av DUR-modellen. Det finns ett samband mellan handläggarnas arbetsbelastning och uppföljningsgrad.

7. Barnperspektivet i fokus

Både FN:s barnkonvention⁷⁹ och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning lyfter fram barnperspektivet. Barnens delaktighet och inflytande behöver uppmärksammas när det gäller barn med funktionsnedsättning.

Utredningar med barnperspektiv

Handbok för rättstillämpning vid handläggning⁸⁰ och utförande av LSS-insatser för barn och unga med funktionsnedsättning har framtagits av Socialstyrelsen. Handboken vänder sig i huvudsak till LSS-handläggare och utförare som ger insatser till barn och unga. Syftet är bland annat att underlätta tillämpningen av Socialstyrelsens bindande föreskrifter⁸¹ om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS.

Riktad information till barn och unga har utarbetats av socialförvaltningen. En informationsfolder riktar sig till barn och ungdomar med funktionsnedsättning. Foldern berättar om insatser som finns enligt LSS-lagen, hur mötet med handläggarna går till och varför man träffar handläggaren. Ett antal korta filmer⁸² beskriver LSS-insatser och mötet med handläggaren.

DUR och BBIC - utredningsmodeller

Socialnämnden har ett ansvar enligt lag att ge information om socialtjänstens verksamhet. Utredningsmodellen DUR⁸³ har

⁷⁷ Öppna jämförelser (Socialstyrelsen i samverkan med SKL)

⁷⁸ Funktionshinderinspektörernas rapport 11 Nov 2014 (Dnr 3.6-193/2014)

⁷⁹ FN:s konvention om barnets rättigheter (1989)

⁸⁰ Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning – Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser (Socialstyrelsen 2012 Art nr 2012-6-57)

⁸¹ SOSFS 2012:6 Bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS

⁸² Informationsfilmer av Stockholms stad, Socialförvaltningen:

<http://www.stockholm.se/FamiljOmsorg/funktionsnedsattning/Ansok-om-stod-och-service/>

⁸³ DUR- Dokumentation Utvärdering Resultat – utredningsmodell (Stockholm)

utvecklats under ledning av socialförvaltningen i syfte att beakta barnperspektivet vid utredningar av barn med funktionsnedsättning.

Samtliga stadsdelsförvaltningar har avtal med Socialstyrelsen om BBIC- (Barns behov i centrum) licens för arbetet med utredningar hos individ- och familjeomsorgen. Fortlöpande utveckling och stöttning i arbetet med BBIC har ordnats via socialförvaltningen i form av utbildningar, nätverksmöten och utveckling av IT-stödet.

Stöd och skydd för barn och ungdom med funktionsnedsättning

Barnperspektivet ska genomsyra allt arbete inom funktionshinderspolitiken. Barn och unga med funktionsnedsättning möter andra hinder i samhället än vuxna. 16 procent av barn med funktionsnedsättning blir mobbade jämfört med knappt 6 procent bland övriga barn.⁸⁴ Det är dubbelt så stor risk bland barn med funktionsnedsättning att utsättas för våld i hemmet⁸⁵, hos barn med sjukdom och funktionsnedsättning ökar risken för barnmisshandel ⁸⁶.

Att stärka stödet och skyddet för barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa är syftet med förändringarna kring stöd och skydd i socialtjänstlagen.⁸⁷ Barnahus Stockholm som finns i gemensamma lokaler med polis, åklagare och BUP sedan september 2014 har uppdraget att erbjuda stadsdelsförvaltningarna väl förberedda samråd i syfte att barn får en trygg och rättsäker handläggning. Det är viktigt att identifiera insatser som kan förebygga våldet och att följa upp i vilken mån föräldrar med barn i behov av särskilt stöd/med funktionsnedsättning söker stöd i form av t.ex. utbildningar inom föräldrastöd.

Föräldrautbildningar

PLUS föräldrautbildningar ingår i sedan 2014 inom verksamheten Framtid Stockholm som erbjuder samlade stöd- och behandlingsinsatser i öppenvård för ungdomar och utgör en ingång för ungdomar, föräldrar och samarbetspartners att nå socialtjänsten.

Det genomförs olika typer av föräldrastödprogram såsom ABC, Komet 3-11 år, Komet 12-18 år, Förstärkt Komet samt Tryggare Barn. Under år 2014 deltog drygt 3000 föräldrar anmält sig i någon dessa utbildningar. Träffarna avser att ge insikter och konkreta tips som underlättar vardagen och ger möjlighet att diskutera och dela erfarenheter med andra föräldrar. Stadens socialinspektörer har

⁸⁴ Barnombudsmannen (2012)

⁸⁵ Hälsa och välfärd bland barn och unga med funktionsnedsättning

⁸⁶ Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö (Birgitta Svensson Karlstad Univ)

⁸⁷ Stärkt stöd och skydd för barn och unga (Betänkande 2012/13: SoU4)

observerat att barn och unga som är aktuella inom stadens socialtjänst har ofta utredda neuropsykiatriska diagnoser. Det förekommer naturligtvis även ärenden där vårdnadshavaren har någon typ av funktionsnedsättning.

Stöd till familjehem

Familjehemsvårdens reviderade riktlinjer⁸⁸, som gäller även funktionshindersområdets familjehem, har implementerats under år 2014. Barnets socialsekreterare ska träffa barnet minst fyra gånger per år. En barnbok⁸⁹ om familjehemsplacering har producerats av socialförvaltningen och spridits till berörda barn och vuxna. Det finns svårigheter att rekrytera familjehem för bland annat barn/unga med funktionsnedsättning och stöd med utbildningsinsatser behövs även för dessa familjer.

SkolFam-skolsatsning inom familjehemsvård är en satsning som startade under år 2013 och ska pågå till 2016. Syftet är att ge stöd till barn som är placerade i familjehem. Familjehem med placering enligt LSS är inte med i denna satsning. Totalt 93 barn/unga hade LSS-beslut år 2014 om bostad med särskild service för barn varav de flesta i familjehem.

Nya utmaningar kräver kompetens

FN-konventionens⁹⁰ artiklar 22 och 23 d.v.s. respekt för privatlivet och respekt för hem och familj.

Bedömningen av stödinsatser till vårdnadshavaren p.g.a. dennes fysiska funktionsnedsättning kräver funktionshinderkompetens hos socialtjänsten. Några exempel: 1) Förälder med funktionsnedsättning kan behöva stödinsatser i samverkan både utifrån barnets behov och utifrån egna behov p.g.a. vårdnadshavarens egen funktionsnedsättning. 2) Föräldrar med funktionsnedsättning som vill ta ut sin föräldraledighet kan behöva stödinsatser under föräldraledigheten. 3) Förälder med funktionsnedsättning kan behöva säkerställa fortsatt tillgång till jobb/daglig verksamhet under/efter föräldraledigheten.

Kompetens om familjens utsatta situation

Handläggare har till FO framfört behov av stöd utifrån forskning och kunskapsläget när det gäller familjernas situation. Det behövs mer kunskap om hur barnets funktionsnedsättning påverkar familjesystemet och hur frågan ska beaktas i utredningar. Begrepp som ”föräldraansvar” eller ”normalt förekommande” samt ”vad

⁸⁸ Familjehemsvård för barn och ungdom – Riktlinjer (KF 2014)

⁸⁹ ”Theo flyttar” Socialförvaltningen 2014

⁹⁰ Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

barnet normalt klarar av” i motsvarande ålder utan funktionsnedsättning behöver analyseras.

LSS ger tillgång till stödinsatser på grund av att familjer blir påverkade/belastade av konsekvenser av barnets funktionsnedsättning och anhörigstöd är en insats enligt SoL. Handläggarens bedömningar är avgörande vid beviljandet av stöd i form av avlösning mm.

8. Våld och utsatthet

Stadens program för kvinnofrid - mot våld i nära relationer⁹¹ och stadens handläggarsstöd berör bland annat personer med funktionsnedsättning som en utsatt grupp. Fullmäktige antog mars 2014 riktlinjer för stöd i socialtjänstens arbete i handläggning av ärenden som rör personer som utsatts för våld eller utövat våld i nära relationer.⁹² Utbildningar i de nya riktlinjerna genomfördes under året.

Frågor uppstår i verksamheter om när det är tillåtet att använda begränsningsåtgärder för att skydda en person med funktionsnedsättning.

MDF:s rapport⁹³ om vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga behandlar stöd vad gäller skydds-, tvångs- och begränsningsåtgärder i vården och omsorgen. MDF har publicerat även en rapport⁹⁴ med bl.a. stödmaterial i form av goda exempel, etisk vägledning och en checklista för miljöanpassningar.

MFD framhåller: 1) Behov av kunskap om omfattningen av tvångs- och begränsningsåtgärder 2) Behov av att klargöra i vilken mån det finns rättsliga förutsättningar för att använda ny teknik och vilka typer av samtycken som går att tillämpa inom vården/omsorgen.

Rapportering enligt lex Sarah

Under år 2014 förekom totalt 276 lex Sarah-rapporteringar i egen verksamhet och i enskild regi. Av dessa avsåg 76 rapporteringar verksamhetsområdet funktionsnedsättning och 8 tillhörde socialpsykiatri. Totalt 18 anmälningar kopplade till området funktionsnedsättning överlämnades till IVO. Rapportering kring situationen för personer med funktionsnedsättning handlade mest om brister i utförandet av insatser och brister i säkerhet vid

⁹¹ Stockholms stads program för kvinnofrid-mot våld i nära relationer 2012-2014

⁹² Våld i nära relationer – Riktlinjer för handläggning (KF 2014)

⁹³ Rapport Teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga (MDF 2015)

⁹⁴ Rapport Miljöanpassningar som bidrar till ökad delaktighet (MFD 2015)

handläggning och genomförande. Därefter rapporterades ärenden kring fysiska och ekonomiska övergrepp.

Det behövs kontinuerlig kompetensutveckling i att se, uppmärksamma och agera när det gäller missförhållanden kring personer med funktionsnedsättning, både när det gäller barn/vuxna och kvinnor/män.

Trygghetsmätningen 2014

Trygghetsmätningen 2014⁹⁵ följde återigen upp skillnaden när det gällde otrygghetsfaktorer beträffande personer med funktionsnedsättning och övrig befolkning.

I likhet med den tidigare mätningen framkom att personer med funktionsnedsättning uppger att de känner större oro för att bli utsatta för misshandel, hot, rån och trakasserier jämfört med befolkningen övrigt. Personer med funktionsnedsättning har även blivit mer utsatta för brott i jämförelse med övrig befolkning. Misshandel av personer med funktionsnedsättning förekom i samma utstreckning som hos övriga medborgare i staden som helhet men det fanns variationer mellan stadsdelarna. Enligt polisen har både antalet brott och rån mot äldre/personer med funktionsnedsättning ökat sedan 2011 i Stockholms län.

9. Behov av samverkan internt och externt

Överenskommelser för intern och extern samverkan

Överenskommelser för intern och extern samverkan är fortsatt ett utvecklingsområde för de flesta av stadsdelsförvaltningarna. Stadsdelsförvaltningarna Östermalm, Norrmalm och Södermalm samt Hägersten Liljeholmen har redovisat bästa resultat när det gäller interna rutiner för samordning mellan LSS-verksamheter och övriga verksamhetsområden⁹⁶.

Gällande vuxna med utvecklingsstörning finns en policy och modell för samverkan och samordning av insatser⁹⁷. Den är en gemensam överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och Stockholms stad. Cirka hälften av stadsdelsförvaltningarna har aktuella överenskommelser om samverkan med landstingsverksamheter. Samverkansöverenskommelser mellan LSS-verksamheter och Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen är mycket ovanligt⁹⁸.

⁹⁵Stockholms stads trygghetsmätning 2014 (Socialförvaltningen)

⁹⁶ Öppna jämförelser 2014 SOS

⁹⁷ En policy och modell för samverkan och samordning av insatser (Dnr 3-0078/2011)

⁹⁸ Öppna jämförelser 2014 SOS

Individuella planer

Individuella planer är ett instrument för bättre samordning av insatser och tydliggör ansvarsfördelningen mellan olika aktörer kring den enskilda. Socialtjänstens samverkan behövs oftast t.ex. med skolan, landstingets mottagningar, försäkringskassan, arbetsförmedlingen och andra aktörer inom arbetsmarknadsområdet.

Utveckling av arbetet med Samordnade individuella planer (SIP) enligt SoL och LSS samt Individuella planer (IP) enligt LSS pågår. Beslutsmallen för LSS-beslut har kompletterats med information om att den enskilde kan begära en individuell plan och att kommunen då är skyldig att upprätta en sådan.

BUS

Länets samtliga kommuner och landstinget har beslutat om samverkan kring barn i behov av särskilt stöd i BUS-överenskommelsen⁹⁹. Målet är att barnens och ungdomarnas behov av insatser ska tillgodoses snabbt, väl anpassat och effektivt.

Skola och socialtjänst

Samverkan mellan skolan och stadsdelsnämndernas verksamhet regleras i särskilda riktlinjer. Strukturerat samarbete mellan utbildningsförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna har utvecklats för att underlätta för övergång mellan förskola och skola. Det finns stödmaterial för samverkan mellan stadsdelsnämndernas verksamhet¹⁰⁰.

Socialpsykiatri och landstinget

Det finns en gemensam överenskommelse mellan kommunens socialpsykiatri och landstinget¹⁰¹ om samverkan kring personer med psykiska funktionsnedsättningar. Huvudmännen ska utgå från individens behov och det gemensamma ansvaret för vårdplanering, genomförande och uppföljning.

Hälso- och sjukvård i vissa LSS-verksamheter

Kommunens hälso- och sjukvårdsansvar i bostad med särskild service och daglig verksamhet enligt LSS (LSS) är reglerat i Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) och i Socialtjänstlagen (SoL). Ansvaret avser sjuksköterskeinsatser, habilitering och rehabilitering. Enligt

⁹⁹ BUS-överenskommelsen i Stockholms län 2012
<http://www.ksl.se/svenska/vara-uppdrag/social-valfard/barn-i-behov-av-sarskilt-stod/ny-bus-overenskommelse.html>

¹⁰⁰ Stödmaterial för samverkan och ansvarsfördelning mellan stadsdelsnämndernas verksamheter och skolan (UtbN och SoN aug 2013)

¹⁰¹ Samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning. Överenskommelse mellan Stockholms läns landsting och kommuner i Stockholms län (KSL 2012)

s.k. principöverenskommelsen från 1994 har landstingets hälso-och sjukvård utfört insatsen men nu genomförs en kommunalisering av hälso- och sjukvårdsinsatser för den aktuella målgruppen från 1 oktober 2015. Socialförvaltningen har ansvaret att genomföra en central projektorganisation i staden med utvärdering år 2017.

FO:s synpunkter och förslag:

Omsättningen av handläggare inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning behöver minska för att säkerställa kvalitet i handläggningen.

Arbetet med uppföljning behöver utvecklas med tydliga mål vid beställning och regelbunden uppföljning av beställningen utifrån verksamhetens genomförandeplaner.

Stadens medborgarenkät och andra undersökningar generellt ska vara utformade på ett sådant sätt att kunskap kan erhållas om livsvillkoren för medborgare med funktionsnedsättning.

FO:s verksamhet år 2014

FO skall direkt underställd kommunstyrelsen arbeta strukturellt och övergripande samt vara en resurs och ett komplement till stadens nämnder och styrelser och bevaka stadens verksamheter utifrån funktionshinderaspekter. FO-funktionen har budgeterats med 1 mnkr per år sedan år 2002 och hade år 2014 en administrativ tillhörighet till socialförvaltningen.

FO ska agera inom fyra huvudområden; omvärldsbevakning, uppföljning, samarbete/samverkan samt att därutöver vara ett forum för människor med funktionsnedsättningar, deras anhöriga och organisationer. FO agerar inte som ombud eller företrädare för enskilda och överprövar inte ansvariga nämnders beslut. Enligt instruktionen¹⁰² för FO-funktionen åvilar ansvaret för kvalitetsuppföljning och klagomålshantering respektive nämnd och styrelse.

FO ska årligen lämna en rapport till kommunstyrelsen. Denna rapport skall enligt instruktionen innehålla 1) redovisning av årets verksamhet, 2) belysning av brister och 3) redogörelse för förbättringsarbetet.

¹⁰² Instruktion för Stockholms stads funktionshinderombudsman (KF 2001)

Tillkomsten av Kontaktcenter Funktionsnedsättning har blivit en tillgänglig informationskanal i funktionshindersfrågor. Allmänhetens samtal till FO har minskat till drygt 300 telefonsamtal år 2014. Vanligast förekommande var frågor om samhällets stödinsatser d.v.s. kunskap om lagar och riktlinjer samt information om myndighetsutövning. Under år 2014 har frågor kring boendelösningar och arbetsmarknadsfrågor varit mest aktuella. Behov hos personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och personer med utvecklingsstörning har dominerat.

Cirka 800 förfrågningar har inkommit per e-mail varav 105 avsåg allmänna ärenden samt 106 berörde rådgivning i enskilda ärenden. Ungefär 200 förfrågningar berörde samverkan och informationsinsatser i samarbete med brukarorganisationer. För övrigt handlade förfrågningarna om samarbete och medverkan vid utbildnings- och informationsinsatser både internt i stadens nämnder och styrelser och också externt.

FO har deltagit eller medverkat i totalt 139 samarbetsmöten och utbildningsinsatser under år 2014. Stadens nämnder och bolag har anlitat FO för informations- och utbildningsinsatser kring temat mänskliga rättigheter och stadens funktionshinderspolitiska mål. FO har medverkat på utbildningar inom olika stöd- och serviceproducenter samt på landstingets olika habiliteringscenter och mottagningar. Brukarorganisationerna och stadens FH-råd har inbjudit FO som informatör och föreläsare till sina möten och konferenser.

FO har under år 2014 medverkat på konferenser i Tyskland och i Finland samt tagit emot 17 internationella besök. Därutöver har cirka 80 utländska förfrågningar om funktionshinderområdet inkommit per e-mail. Internationellt intresse har handlat om:

- 1) Staden arbete utifrån FN-konventionen och stadens funktionshinderspolitiska mål
- 2) Stadens tillgänglighetsarbete
- 3) Utformning av stöd och service samt
- 4) Erfarenheter av vårdhemmens avveckling.

Instruktion för funktionshinderombudsman (FO)

Arbetsuppgifter

1 § Funktionshinderombudsmannen (FO) i Stockholms stad skall verka för att medborgare med funktionshinder tillförsäkras goda levnadsförhållanden och att de ges samma möjligheter att delta i samhällslivet som andra människor.

Funktionshinderombudsmannen skall bevaka stadens verksamheter, utgöra ett forum för funktionshindrade samt följa vad som händer i omvärlden.

2 § Det ansvar för funktionshindrade, som åvilar stadens nämnder och styrelser kvarstår oförändrat. Funktionshinderombudsmannen skall hos nämnder och styrelser initiera förslag till förbättringar. Det ankommer på nämnder och styrelser i enlighet med reglementen, bolagsordningar och stadens riktlinjer att besluta om åtgärder. Ansvar för uppföljning syftar bland annat till att bygga upp rutiner för hantering av uppmärksammade brister och framläggande av förslag till åtgärder. Ansvaret för kvalitetsuppföljning och klagomålshantering åvilar nämnder och styrelser.

Organisatorisk tillhörighet

3 § Funktionshinderombudsmannen tillhör stadsledningskontoret.

Forum för funktionshindrade, anhöriga och organisationer

4 § Funktionshinderombudsmannen skall ge information samt svara för rådgivning och stöd till funktionshindrade, anhöriga och organisationer, nämnder, styrelser samt handläggare och myndigheter. Funktionshinderombudsmannen skall ej handlägga enskilda ärenden och skall ej företräda enskilda medborgare. Funktionshinderombudsmannen har ej befogenhet att överpröva eller ändra av annan myndighet fattat beslut.

Uppföljning och rapportering

5 § Funktionshinderombudsmannen skall fortlöpande bevaka att lagstiftning, stadens riktlinjer, policydokument och handikapplaner följs samt att nämnder och styrelser upprättar lokala handikapplaner. Uppföljningen skall dokumenteras och redovisas för berörda nämnder och styrelser.

6 § Funktionshinderombudsmannen skall avge årlig rapport till Kommunstyrelsen med redovisning av årets verksamhet, belysning av brister samt redogörelse för förbättringsarbetet.

Omvärldsbevakning

7 § Funktionshinderombudsmannen skall utveckla goda samverkansformer med stadens verksamheter samt myndigheter, handikapporganisationer och frivilligorganisationer m fl. Av stor vikt är att utveckla goda samarbetsformer med den statliga handikapp-ombudsmannen¹⁰³. Funktionshinderombudsmannen har ett särskilt ansvar för att tydliggöra och informera om det egna respektive handikappombudsmannens ansvarsområde.

Sekretess

8 § Funktionshinderombudsmannen har att följa de sekretessbestämmelser, som är tillämpliga i den egna verksamheten respektive den verksamhet där en uppgift aktualiseras.

¹⁰³ Diskrimineringsombudsmannen (DO)